

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

**ИНФОРМАТИВНИ
БИЛТЕН**

**БРОЈ 12
2012.**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од двадесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за Индок и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:

<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу на следећим пунктовима:

1. Немањина бр. 22-26,
телефон: 3616-296, 3613-734 , 363-1620, 363-1104/лок. 1620 и 1104
2. Андрићев венац бр. 1,
библиотека, телефон: 3043-078

или електронски: **biblioteka@uzzpro.gov.rs**

Уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења
(smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs)

Сарадници: Видосава Шундић, документалиста система базе података
Гордан Горуновић, оператер за системе базе података
Смиљана Павков, документалиста за подршку процеса обраде правних прописа
Дејан Станојловић, оператер за системе базе података
Радмила Тубин-Михајловић, оператер припреме података
Јелена Васиљевић, оператер за системе базе података

Компјутерска обрада: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења и Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА:

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ
РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22-26

САДРЖАЈ

- 1.** Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и града Београда
- 2.** Списак претплата на дневне листове, службена гласила и часописе
- 3.** Преглед садржаја нових бројева часописа
- 4.** Преглед старих публикација
- 5.** Преглед нових књига
- 6.** Листа најчитанијих књига

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Великом Војводству Луксембург, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Бриселу, Весне Арсић, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Народној Републици Кини, Миомира Удовичког, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије при Малтешком Витешком Реду, Мирка Јелића, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Руској Федерацији, Славенка Терзића, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Аустрији, Милована Божиновића, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Закон о потврђивању Споразума о сарадњи у области одбране између Владе Републике Србије и Владе Републике Грчке, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2012

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Савезне Републике Бразил о сарадњи у области одбране, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2012

Закон о потврђивању Меморандума о разумевању између Владе Републике Србије и Владе Републике Индонезије о сарадњи у области одбране, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2012

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Анголе о сарадњи у области одбране, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2012

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Словачке Републике о узајамној заштити тајних података, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2012

Закон о изменама и допунама Кривичног законика, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Закон о изменама Законика о кривичном поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Закон о допуни Закона о јавном тужилаштву, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Закон о допуни Закона о судијама, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Одлука о образовању Комисије за одлучивање о приговору на решење о оцени судијског помоћника, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Одлука Високог савета судства да изабране судије ступају на функцију у року од 30 дана од дана избора на основу поступка извршења одлука Уставног суда број VIII У-413/2012 од 9. октобра 2012. године и број VIII У-420/2012 од 24. октобра 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Одлука о измени Одлуке о броју судија у судовима, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Одлука о допуни Одлуке о образовању Организационог одбора за обележавање 1700 година Миланског едикта, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Одлука о утврђивању јавних установа од посебног значаја за очување, унапређење и развој посебности националног културног идентитета албанске националне заједнице, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Одлука о утврђивању традиционалних назива насељених места на албанском језику и писму за општине Прешево, Бујановац и Медвеђа, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Одлука Уставног суда Републике Србије којом се утврђује да одредбе члана 8, члана 23. став 1. тачка 1, члана 24. став 1. тачка 1. и члана 25. Закона о сахрањивању и гробљима, Службени гласник Социјалистичке Републике Србије бр. 20/77, 24/85 и 6/89 и Службени гласник Републике Србије бр. 53/93, 67/93, 48/94 и 101/05, нису у сагласности са Уставом, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Одлука о усвајању Годишњег плана употребе Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Одлука о учешћу припадника Војске Србије у мултинационалним операцијама у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Одлука о допунама Одлуке о утврђивању састава сталних делегација Народне скупштине Републике Србије у међународним парламентарним институцијама, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Одлука о образовању Радне групе за праћење спровођења Националног акционог плана за примену Резолуције 1540 Савета безбедности Уједињених нација о спречавању ширења оружја за масовно уништавање и средстава за њихово преношење (2012 – 2016), Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Одлука Високог савета судства о измени Одлуке о броју судија у судовима, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Одлука Високог савета судства о измени Одлуке о броју судија у судовима, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Правилник о обрасцу пријаве пребивалишта на адреси установе, односно центра за социјални рад, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2012

Правилник о раду Комисије за одлучивање о приговору на решење о оцени судијског помоћника, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Правилник о садржини и начину вођења евиденције о дозволама да се умрли сахрани пре пријаве чињенице смрти матичару, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2012

Правилник о обрасцу и начину издавања дозволе за кретање и задржавање на подручју граничног прелаза, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о обрасцу захтева за издавање граничне дозволе, обрасцу граничне дозволе и начину и роковима њеног издавања, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о начину утврђивања повреда државне границе и граничних инцидената, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о обрасцу и начину издавања идентификационе карте, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о обрасцу дозволе за кретање и задржавање на подручју насељеног места у коме се налази гранични прелаз, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о постављању и коришћењу уређаја и других техничких средстава приликом заштите државне границе, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о садржају, начину вођења и року чувања података у евиденцијама које води гранична полиција, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Решење о постављењу почасног конзула Републике Србије у Боготи, Република Колумбија, Ернана Санина Посаде, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Решење о разрешењу генералног конзула Републике Србије у Минхену, Савезна Република Немачка, Бора Шупута, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Решење о разрешењу генералног конзула Републике Србије у Милану, Република Италија, Иване Пејовић, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Решење о измени Решења о именовану судских вештака, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Статут Националног савета албанске националне мањине, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Декларација о осуди злочина учињених над припадницима српског народа на просторима бивше Југославије, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 38/2012

Одлука о образовању и именовану Комисије за реализацију пројекта „Афирмација мултикултурализма и толеранције у Војводини – мере за јачање међунационалног поверења код младих”, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 35/2012

Статут Адвокатске коморе Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 36/2012

Службени лист града Београда

Наредба о спровођењу активности општинских штабова за ванредне ситуације у зимским условима у сезони 2012/2013, Службени лист града Београда бр. 63/2012

Одлука о измени и допуни Одлуке о Градској управи града Београда, Службени лист града Београда бр. 65/2012

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Белорусије о сарадњи и узајамној помоћи у царинским питањима, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2012

Закон о потврђивању Уговора између Републике Србије и Грузије о избегавању двоструког опорезивања у односу на порезе на доходак и на имовину, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2012

Закон о потврђивању Уговора између Владе Републике Србије и Владе Републике Тунис о избегавању двоструког опорезивања у односу на порезе на доходак и на имовину, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2012

Закон о потврђивању Уговора између Републике Србије и Канаде о избегавању двоструког опорезивања у односу на порезе на доходак и на имовину, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2012

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Вијећа министара Босне и Херцеговине о пловидби пловним путевима на унутрашњим водама и њиховом техничком одржавању, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2012

Закон о буџету Републике Србије за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2012

Закон о изменама и допунама Закона о порезу на добит правних лица, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о изменама и допунама Закона о акцизама, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о роковима измирења новчаних обавеза у комерцијалним трансакцијама, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о условном отпису камата и мировању пореског дуга, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о изменама и допунама Закона о девизном пословању, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о јавним предузећима, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о изменама и допунама Закона о Фонду за развој Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о измени и допуни Закона о приватизацији, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о затезној камати, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о измени Закона о осигурању, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о преузимању обавеза здравствених установа према веледрогеријама по основу набавке лекова и медицинског материјала и претварању тих обавеза у јавни дуг Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о измени Закона о подстицању грађевинске индустрије Републике Србије у условима економске кризе, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Закон о давању гаранције Републике Србије у корист Немачке развојне банке KfW, Франкфурт на Мајни, по задужењу Јавног предузећа „Електропривреда Србије”, Београд (Пројекат „Унапређење технологије експлоатације у РБ Колубара у циљу повећања ефикасности термоелектрана и смањења утицаја на животну средину”), Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Закон о изменама и допунама Закона о пловидби и лукама на унутрашњим водама, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Закон о изменама Закона о планирању и изградњи, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Уредба о изменама Уредбе о утврђивању Програма управљања водама у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2012

Уредба о престанку важења Уредбе о висини годишње накнаде за моторна и прикључна возила, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2012

Уредба о усклађивању номенклатуре Царинске тарифе за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2012

Уредба о примени прописа о државној помоћи на подстицаје из Закона о регионалном развоју, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Уредба о изменама Уредбе о условима за субвенционисање камата за кредите за одржавање ликвидности и финансирање обртних средстава и извозних послова у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Уредба о изменама Уредбе о мерама подршке грађевинској индустрији кроз дугорочно стамбено кредитирање у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Уредба о изменама Уредбе о утврђивању Програма управљања водама у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Уредба о изменама и допунама Уредбе о распореду и коришћењу средстава за субвенционисање заштићених природних добара од националног интереса у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Уредба о висини и начину плаћања накнаде за примењена геолошка истраживања минералних и других геолошких ресурса за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Уредба о начину плаћања накнаде за коришћење минералних сировина и геотермалних ресурса за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Уредба о висини накнаде за коришћење неметаличних сировина за добијање грађевинског материјала за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Уредба о измени Уредбе о утврђивању Програма о распореду и коришћењу средстава субвенције опредељених за финансирање Републичке агенције за становање за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Уредба о престанку важења Уредбе о највишем и најнижем износу туристичке накнаде, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене транснационалног гасовода „Јужни ток”, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Уредба о утврђивању Плана званичне статистике за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Уредба о ценама услуга које врши Агенција за безбедност саобраћаја, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Уредба о допуни Уредбе о условима и начину под којима локална самоуправа може да отуђи или да у закуп грађевинско земљиште по цени, мањој од тржишне цене, односно закупнине или без накнаде, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Наредба о изменама Наредбе о утврђивању Оперативног плана за одбрану од поплава за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Одлука о издавању и основним обележјима новчанице од 500 динара, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2012

Одлука о издавању и основним обележјима новчанице од 2000 динара, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2012

Одлука о пуштању у оптицај новчаница од 500 и 2000 динара, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2012

Одлука Уставног суда Републике Србије којом се утврђује да одредба члана 9. став 1. тачка 16) Закона о порезу на доходак грађана, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2001, у делу који гласи „за спровођење избора или”, није у сагласности с Уставом, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2012

Одлука о ближим условима и начину давања и одузимања сагласности за отварање представништва стране банке у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2012

Одлука о изменама и допунама Одлуке о распореду и коришћењу средстава за реализацију пројеката Националног инвестиционог плана утврђених Законом о буџету Републике Србије за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Одлука Уставног суда Републике Србије којом се утврђује да одредбе члана 6. став 4. и члана 40. Уредбе о решавању стамбених потреба изабраних, постављених и запослених лица код корисника средстава у државној својини, Службени гласник Републике Србије бр. 102/2010, нису у сагласности са Уставом, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2012

Одлука о утврђивању Програма монетарне политике Народне банке Србије у 2013. години, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Одлука о изменама и допунама Одлуке о управљању ризицима банке, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Одлука о утврђивању главних операција на отвореном тржишту, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Одлука о условима и начину за смањење царинских дажбина на одређену робу, односно за изузимање одређене робе од плаћања царинских дажбина у 2013. години, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Одлука о утврђивању стопе тромесечне премије осигурања депозита физичких лица, предузетника и малих и средњих правних лица за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Одлука о усвајању Правила о раду тржишта електричне енергије, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Одлука о утврђивању висине чланарине, основици на основу које се обрачунава, начину и роковима плаћања чланарине Привредној комори Србије за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Одлука о одређивању пољопривредних и прехрамбених производа за које се плаћа посебна дажбина при увозу и утврђивању износа посебне дажбине, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Одлука о утврђивању Енергетског биланса Републике Србије за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Одлука о изменама и допунама Финансијског плана Републичког фонда за здравствено осигурање за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Одлука о вредности коефицијента за обрачун висине накнаде за лиценце за обављање енергетских делатности за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Правилник о измени Правилника о квалитету хране за животиње, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2012

Правилник о методама испитивања сорти сирка за зрно и сирка метлаша (*Sorghum bicolor* (L.) Moench) ради признавања сорте, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2012

Правилник о утврђивању шта се сматра наплатом потраживања, у смислу Закона о порезу на додату вредност, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о начину подстицања производње, ремонта и продаје грађевинских машина, производње и продаје теретних возила и специјалних надградњи на камионским шасијама и спровођења субвенционисане куповине теретних возила произведених у Републици Србији заменом старо за ново у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2012

Правилник о изменама и допуни Правилника о начину подстицања производње, продаје и спровођења субвенционисане куповине аутобуса произведених у Републици Србији у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2012

Правилник о ванредном превозу, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Правилник о допунама Правилника о садржини и обрасцу захтева за издавање водних аката и садржини мишљења у поступку издавања водних услова, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о утврђивању цена и накнада за одређене врсте здравствених услуга које се пружају на секундарном и терцијарном нивоу здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима, критеријумима и мерилима за закључивање уговора са даваоцима здравствених услуга и за утврђивање накнаде за њихов рад за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Правилник о информативној пореској пријави, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2012

Правилник о садржини и начину вођења Регистра државних мрежа метеоролошких и хидролошких станица и допунских мрежа метеоролошких и хидролошких станица, као и о начину уписа у Регистар, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2012

Правилник о утврђивању шта се сматра узимањем и употребом добара, другим прометом добара и пружањем услуга, без накнаде, о утврђивању уобичајених количина пословних узорака, рекламним материјалом и другим поклонима мање вредности, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Правилник о утврђивању преноса целокупне или дела имовине, са или без накнаде, или као улог, код којег се сматра да промет добара и услуга није извршен, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Правилник о поступку замене добара у гарантном року код које се сматра да промет добара није извршен, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Правилник о изменама Правилника о садржини и форми образаца финансијских извештаја за привредна друштва, задруге, друга правна лица и предузетнике, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Правилник о условима и начину преноса одобрења за примењена геолошка истраживања и одобрења за експлоатацију резерви минералних сировина и геотермалних ресурса, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Правилник о начину и поступку преноса неутрошених буџетских средстава Републике Србије на рачун извршења буџета Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о утврђивању појединих добара и услуга из члана 25. Закона о порезу на додату вредност, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о утврђивању опреме и објеката за вршење делатности и улагања у објекте, начину спровођења исправке одбитка претходног пореза и начину утврђивања дела претходног пореза за који накнадно може да се оствари право на одбитак, за опрему и објекте за вршење делатности и улагања у објекте, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о начину и поступку остваривања пореских ослобођења код ПДВ са правом на одбитак претходног пореза, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о облику, садржини и начину вођења евиденције о ПДВ, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о поступку остваривања права на повраћај ПДВ и о начину и поступку рефакције и рефундације ПДВ, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о измени и допунама Правилника о облику, садржини, начину подношења и попуњавања декларације и других образаца у царинском поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о садржају елабората о уређењу градилишта, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Правилник о условима за признавање, поступку признавања ознака за мирна вина и нека специјална вина са географским пореклом, као и о начину производње и обележавања мирних вина и неких специјалних вина са географским пореклом, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Правилник о методама испитивања сорте пшенице, ради признавања сорте, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Правилник о методама испитивања сорти коштичавих воћних врста, ради признавања сорти, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Правилник о основним условима које тунел на јавном путу мора да испуњава са гледишта безбедности саобраћаја и подобности пута за одвијање саобраћаја, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о регистрацији моторних и прикључних возила, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2012

Правилник о садржини Регистра комора, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Правилник о критеријумима на основу којих се одређује када се предаја добара на основу уговора о лизингу, односно закупу сматра прометом добара, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Правилник о Листи јурисдикција са преференцијалним пореским системом, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Правилник о начину утврђивања и исправке сразмерног пореског одбитка, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Правилник о начину и поступку утврђивања вредности ликвидационог остатка за потребе одређивања износа дивиденде коју остварују чланови привредног друштва у ликвидацији, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Правилник о обрасцу збирне пореске пријаве о обрачунатом и плаћеном порезу на добит по одбитку на приходе које остварују нерезидентна правна лица, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о садржају пореске пријаве за обрачун пореза на добит на приходе које по основу капиталних добитака остварују нерезидентни обвезници – правна лица, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Правилник о Листи лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Решење о коришћењу средстава за накнаду штета услед елементарних непогода, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2012

Фискална стратегија за 2013. годину са пројекцијама за 2014. и 2015. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2012

Финансијски план Републичког фонда за здравствено осигурање за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2012

Финансијски план Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2012

Исправка Правилника о информативној пореској пријави, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Усклађени динарски износи пореза на употребу, држање и ношење добара, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Упутство о условима, начину и поступку издавања уверења о домаћем пореклу робе у поступцима јавних набавки, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Измене и допуне Општих услова превоза у међумесном друмском превозу путника, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Финансијски план Националне службе за запошљавање за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска уредба о изменама Покрајинске уредбе о платама, накнади трошкова, отпремнини и другим примањима постављених и запослених лица у органима Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 35/2012

Службени лист града Београда

Одлука о обиму средстава за вршење послова града и градских општина и утврђивању прихода који припадају граду, односно градским општинама у 2013. години, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Одлука о буџету града Београда за 2013. годину, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Одлука о локалним комуналним таксама за територију града Београда, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Одлука о измени и допуни Одлуке о локалним административним таксама, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Одлука о измени Одлуке о боравишној такси, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Одлука о допуни Одлуке о висини стопе пореза на имовину, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Одлука о измени Одлуке о накнади за коришћење грађевинског земљишта, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Одлука о измени Одлуке о посебној накнади за заштиту и унапређење животне средине, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Одлука о измени и допуни Одлуке о финансирању програма, пројеката и инвестиционих активности корисника средстава буџета града Београда у 2013. и 2014. години, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Одлука о финансирању програма, пројеката и инвестиционих активности корисника средстава буџета града Београда у 2014. и 2015. години, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Одлука о измени Одлуке о мерилима за утврђивање накнаде за уређивање грађевинског земљишта, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Одлука о висини и допуни Одлуке о финансијској помоћи пензионерима Београда, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Правилник о типу, величини, изгледу и другим условима за постављање привремених објеката на јавним површинама, Службени лист града Београда бр. 62/2012

Правилник о организацији и спровођењу пописа имовине и обавеза и усклађивању књиговодственог са стварним стањем, Службени лист града Београда бр. 64/2012

Правилник о измени Правилника о условима и начину остваривања права на регресирање трошкова боравка деце у предшколској установи, одмора и рекреације, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Решење о износу једнократног новчаног давања за запослене и незапослене породиље за 2013. годину, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Ценовник услуга организационих јединица Градске управе града Београда, Службени лист града Београда бр. 65/2012

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о оснивању Српско-руског хуманитарног центра, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2012

Закон о изменама и допунама Закона о здравственој заштити, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Закон о изменама и допунама Закона о здравственом осигурању, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Уредба о допунама Уредбе о разврставању радних места и мерилима за опис радних места државних службеника, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2012

Правилник о допунама Правилника о исправи о здравственом осигурању и посебној исправи за коришћење здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2012

Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању електромагнетском пољу, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2012

Правилник о ближим условима, стандардима и мерама за успостављање система квалитета у обављању трансфузиолошке делатности, односно одређених послова трансфузиолошке делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Правилник о ближим условима за чување, управљање и дистрибуцију крви и компонената крви, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању вештачким оптичким зрачењима, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Правилник о листи забрањених допинг средстава, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2012

Закључак Владе Републике Србије којим се утврђује Национални акциони план запошљавања за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2012

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска уредба о допуни Покрајинске уредбе о утврђивању звања и занимања запослених у покрајинским органима и о начелима за унутрашњу организацију и систематизацију радних места, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 35/2012

Службени лист града Београда

Одлука о измени и допуни Одлуке о правима и услугама социјалне заштите, Службени лист града Београда бр. 65/2012

Решење о измени и допуни Решења о распореду радног времена у Градској управи града Београда, Службени лист града Београда бр. 62/2012

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Закон о изменама и допунама Закона о ауторском и сродним правима, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2012

Уредба о престанку важења Уредбе о поступку за правну заштиту проналазака, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2012

Уредба о престанку важења Уредбе о Савезној јавној установи Југословенски преглед, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Правилник о садржини јавних регистара, потврда, пријава и захтева у поступку заштите проналазака, као и о врстама података, начину подношења пријаве и објављивања проналазака, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о утврђивању добара која се сматрају уметничким делима, колекционарским добрима и антиквитетима, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

Решење о одређивању библиотека које обављају матичне функције у библиотечко-информационој делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Споразум о продужењу рока важења Посебног колективног уговора за запослене у установама културе чији је оснивач Република Србија, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2012

Исправка Споразума о продужењу рока важења Посебног колективног уговора за запослене у установама културе чији је оснивач Република Србија, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом исплаћеним у новембру 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 122/2012

Индекси потрошачких цена за новембар 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2012

2

**СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА ДНЕВНЕ ЛИСТОВЕ,
СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ
БИБЛИОТЕКА УПРАВЕ У 2012. ГОДИНИ**

ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	ПОЛИТИКА	+	+
2.	ДАНАС	+	+
3.	БЛИЦ	+	+
4.	ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ	+	+
5.	НИН	+	+
6.	КУРИР	+	
7.	ВРЕМЕ	+	+
8.	АЛО	+	
9.	САН	+	

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	+	+
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ	+	
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ	+	
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА	+	

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ: лист за књижевност и друштвена питања	+	
2.	РС PRESS	+	
3.	ФИНАНСИЈЕ: стручни часопис за теорију и праксу финансија	+	
4.	ГЕРОНТОЛОГИЈА: часопис Геронтолошког друштва Србије	+	

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД	+	
2.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ	+	
3.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	+	
4.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА	+	
5.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЈАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА	+	
6.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ	+	

3

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА НОВИХ БРОЈЕВА ЧАСОПИСА

Multipraktik NAS TS-669 Mladen Mijatović

Iz kompanije Qnap stiže TS-669, opremljen sa šest diskova i namenjen malim i srednje velikim preduzećima koja imaju potrebu za centralizovanim čuvanjem podataka i pouzdanim backup-om. Da vidimo kako radi...

Titan: Najbrži superkompjuter Voja Antičić

Čuvena kompanija Cray je ovih dana pustila u rad superkompjuter koga će brzina od oko 20 petaflopsa učiniti najbržim računarnom na svetu. Za šta ćemo koristiti toliku snagu... i kolika je zapravo ta snaga?

CRM: Klijent u centru pažnje Milan Bašić

Uspešno poslovanje počiva na dobroj komunikaciji sa kupcima, dobavljačima i poslovnim saradnicima. Potreba za tim nikada nije bila veća nego danas, a da se u toj šumi informacija ne izgubimo pomaže nam CRM.

Revit 2013: Timski CAD Miloš Stojić

Projektovanje zgrada odavno nije posao za jednog čoveka - na projektu saraduju timovi stručnjaka raznih specijalnosti. Kako koordinirati njihov rad? Autodesk nudi sveobuhvatno BIM rešenje Revit 2013.

VDSL2: i dalje bakar Saša Stamenković

Mogu li se preko klasičnih bakarnih parica podaci prenositi brzinom koju vidamo na optičkim kablovima? Ili barem brzinom mnogo većom od one u kojoj danas uživamo? VDSL2 vectoring omogućava upravo to...

Veliki test malih računara

22

Ekрани osetljivi na dodir uneli su velike promene u računarski svet. Najpre su se odomaćili na mobilnim telefonima i tabletima, a sada osvajaju i prenosive računare. Nov način upravljanja unosi revoluciju, slično kao što je pre tri decenije to uradio miš - ništa više neće biti kao pre. Naročito uz pravi notebook ili tablet...

Bojan Stanojević i Voja Gašić

- 106 Telenor: Spremni za LTE
- 108 Odabrani bajtovi
- 114 Vedra strana

Surface RT: Prvi korak

Pavle Peković

S nestrpljenjem smo očekivali *Microsoft Surface RT* - zbog hardvera, pošto je to prvi *Microsoft*-ov tablet, ali i zbog softvera, jer dolazi s novim operativnim sistemom *Windows RT*. Sada je konačno pred nama...

Microsoft ekosistem

Pavle Peković

Nije više dovoljno ponuditi tržištu dobar uređaj ili dobar softver - za ozbiljan nastup potreban je zaokruženi ekosistem koji povezuje uređaje, softver i usluge. Posle *Apple*-a, i *Microsoft* je zaokružilo moćan ekosistem za posao i zabavu. Kako zajedno rade *Windows 8*, *Windows Phone 8*, *Surface RT* i *Xbox 360*?

HARDVER

Projektori M-serije 40
Mladen Mijatović

Review 48
uređuje Bojan Stanojević

Galaxy Note 2 48
Voja Gašić

Mobotix video analitika 49
Mladen Mijatović

Intex: Lični i porodični tablet 52
Voja Gašić

PC Pix

Nikon D5200 56
Nenad Veljković

Pink strane 58
A. Maksimović i A. Šakić

PCBIZ

Akord.Net 72

SOFTVER

Photoshop HDR 80
Nenad Veljković

Kaspersky... ali koji? 86
Kristijan Lazić

Tablet za administratora 90
Jovan Mirović

Substance Designer 3.1 92
Stevan Josimović

Uslužni programi 96
Jovan Bulajić

Saga o i-bankarstvu 98
Boris Stanojević

KOMUNIKACIJE

SDN: Era softverskog umrežavanja 100
Nadežda Veljković

4

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све изражајнијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотека Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посредни књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектуру свима онима који желе да се стручно усавшавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

МОНОГРАФСKE ПУБЛИКАЦИЈЕ

1. МИСАО: књига 5, Београд, 1921.
2. МИСАО: књига 39, Београд, 1932.

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

МИСАО

КЊИЖЕВНО-ПОЛИТИЧКИ ЧАСОПИС

УРЕЂУЈУ :

В. ЖИВОЈИНОВИЋ и С. ПАНДУРОВИЋ

ВЛАСНИК :

М. СТ. ЈАНКОВИЋ

КЊИГА ПЕТА
СВ. I—VIII.

ВОЈНИ ПРЕГЛЕД

ВОЈНИЧКИ ПОЛОЖАЈ СРБИЈЕ

1914 и 1915 год.

Српска Врховна Команда објавом рата од стране Аустро-Угарске 1914 год. била је изненађена, онако исто као и цела земља. Очигледно је да је непријатељ на овај моменат: изненађење, јако и рачунао. Наша војничка ситуација, после већ

два издржана рата, није била завидна. Али се ипак оним што се могло учинити помогло да се брзо поврати дух, да се освести и нађе у стварној ситуацији и пошло се правилним путем. Два су правца непријатељевог надирања била вероватна, који су се у обзир могли узети. На њима је одмах и почело груписање снага. Истурене су биле снаге које су у прво време биле довољне за заштиту и чување фронта.

Непријатељ је у својој првој офанзиви главну снагу упутио из Босне, преко Дрине а споредном је дејствовао са Саве. Битка на Церу, први одлучан сукоб, по њега је неповољно испала и намера му је осујећена да се првог најважнијег објекта — Ваљева дочепа. Поћорек је био отеран, повукавши се преко Дрине назад обема армијама својим, претрпевши знатан пораз. Намеравана казнена експедиција није повољно завршена.

Церска је битка, поред свег нашег рђавог положаја војничког у коме смо се налазили, у нашу корист испала. Тек после балканских ратова и албанског похода разбацана Србија се налазила пред великом опасношћу. Мобилизација и концентрације су се морале брзо изводити. Но видело се је да се наша земља, и ако је војнички уморна, економски исцрпена ипак може још борити.

Засебно и по себи интересантно је како је текла церска битка: видети све њене перипетије, фазе; који су елементи највише за успех придонели и припомог и да се онако заврши. То ће бити предмет засебне студије, јер ова битка то по себи заслужује. Само у овом чланку намера нам је у кратким потезима изнети војни положај наш у току ових двеју најтежих и најмучнијих година светског рата; дати преглед догађаја на нашем ратишту с обзиром на општу ситуацију.

Дошао је рат са једном европском војском у правом смислу речи. Она је, ма како се хтело о њој са малоуважавњем да говори, ипак уживала репутацију добре дисциплиноване војске модерно опремљене и наоружане. Била је квалитета који се није смео баш потцењивати и занемаривати. Њихов је ђенералштаб имао времена, о томе је било доказа, да на тенане разради свој ратни план у евентуалном рату са Србијом, за који су се њихови војни кругови већ одавно спремали. С њихове је стране учињено све, што се морало претпоставити, да се операције брзо и успешно воде. Њихов је војнички положај у односу на наш фронт био у преимућству: са северног и западног фронта она нас је окружавала. И та војска, кад је дошао испит, није га положила. Српска је војска понова показала да се може мерити и са много јачим непријатељем, но што су дотле били Турци и Бугари...

Највероватнији план наше Врховне Команде, по објави рата Аустроугарске, могао је бити, да се држимо у прво време

дефанзиве, док се ситуација како политичка тако и војна не види јасније, по том прећи у офанзиву не испуштајући иницијативе из руку. И цео рад у то време носи овај карактер још од првих борби, омањих сукоба на граници па даље.

После церске битке морало је настати питање код нас: шта ће непријатељ радити и предузимати. Знано се је, бар се могло сигурно рачунати, да неће стати на овом првом покушају но да ће располажући довољним снагама за офанзиву, и поред тога што су му знатне снаге биле на галицијском ратишту заузеле, опет понова навалити.

Српска Врховна Команда није могла мислити у опште на офанзиву. Очистивши 7 августа земљу и од последњег непријатеља наша је војска имала друге задатке, којима се и посветила. У опште наше операције, прелаз у Срем нешто доцније свакако треба сматрати да су потекле из разлога друге природе, и оне нису донеле особитих позитивних резултата. Ако се мислило на слабљење непријатеља на том делу фронта, он је још јачом жестином навалио на наше армије које су се налазиле на Дрини. По томе се могло судити о његовој способности за акцију. Улед овога су наше дивизије, пребачене преко Саве, морале се на врат на нос враћати и журити угроженом фронту. Кржаве и огорчене борбе све од почетка септембра 1914 г. на Дрини јасно су сведочиле о намери и тврдом решењу непријатеља да задобије ма каквог успеха над нашом војском и овлада важним стратегијским и тактичким положајима. Он је из дана у дан бацао нове, свеже снаге. Водиле су се борбе дању и ноћу. Српске армије без смењивања морале су се одупирати. Слабо одевене трупе, без довољно муниције, особито артиљеријске али свесне значаја и замашаја победе бориле су се огорчено. Потискиване, дајући надчовечански отпор одступале су само стопу по стопу по онако кршевитом

незгодном терену какав је око Дрине, на том делу војишта. Нека имена из тих дана и тих борби остаће у историји овог рата 1914 год записана вечито. Те ће операције у нашој војној историји сведочити о неизмерној жилавости српског војника, и биће забележене као можда најкрвавије...

У неколико речи вреди дотаћи се, ради прегледности излагања, наших операција на вишеградском војишту, које је у односу на северно било од спредне, другостепене важности. Операције у Босни, још у августу месецу па даље настављене, вођене су поглавито и једино у циљу олакшања ситуације код осталих наших армија (I, II и III) од Љубовије па низ Дрину до Саве и Шапца.

Ужичка војска имала је задатак да непријатељу што више у бег и позадину загрози, натерујући га да одвлачи снагу с овог фронта и слабећи га. У томе се успевало с овим операцијама око Вишеграда и Фоче, везујући наше трупе са

црногорским. Ове су операције донекле успешно вођене, али је непријатељ, ојачан почетком октобра успео да потисне наше трупе с леве опет на десну обалу Дрине. Овоме су донекле узроци тежак, беспутан планински терен; слаба тактичка вредност црногорских трупа племенски организованих; наше мале снаге; недовољна спрема за овај начин ратовања већином по неугодном планинском земљишту. Али ипак се и ова епизода може уписати у успешна предузећа ове године. Ужичка војска, састављена већим делом из II и III позива са четницима, слабо одевена и наоружана, показала је своју вредност као добар војнички елемент давши доказа да је способна за сваку акцију. Каква је била ситуација на осталим европским ратиштима у то време? Немци су после снажне и бесне навале, пошто су прегазили Белгију, заустављени од француске армије на Марни. И онда се тек дало, овом битком, маха Французима и Енглезима да се приберу. Силни немачки колос, захуктавши се, изгледало је да се неће зауставити. У мало да се није немачки војни план остварио и поновила за Французе 1870-та година. Но битка на Марни пореметила је све из основа. На источном се ратишту развијале такође крваве и жестоке борбе, у којима се срећа наизменце осмењивала час Русима час њиховим непријатељима. Али у главном по Антанту, и ако криза није била прошла догађаји су се развијали повољно. Аустро-Угарска је војска на галицијском бојишту потискивана, остављајући знатни број у заробљеницима и ратном плену. Кад је ситуација захтевала она је и са јужног свог, балканског ратишта одвајала снаге шаљући их на галицијско.

На нашем, српском ратишту ствари почињу овако тежи: ситуација ни према Бугарској ни тек према умиреној Албанији није била чиста. Стално узнемиравање с тих страна принуђавало је Врховну Команду да одваја и држи знатне снаге на тим фронтима. Бугарска је само чекала, то се видело, згодан час да предузме напад и оствари своје намере. Пребацивање комитских уређених чета и банди није у опште никако ни престајало све до њихове објаве рата 1915 године.

Аустроугарска војска успева да, после нашег јаког отпора, уз огромне губитке потисне наше армије са Саве у Мачви и са Дрине даље нешто у унутрашњост земље. Све се наше три армије повлаче под силном навалом надирућег противника. Србији је предстојала озбиљнија борба но у почетку овог рата.

Непријатељ је био и бројно јачи, а особито снабдевен боље артиљеријом, технички, располажући са довољно муниције. Српске трупе су нарочито у овој последњој јако оскудевале, да је већ и за непријатеља постало очевидно. Ситуација тада у месецу новембру није за нас била ни најмање утешна. Непријатељ је надирао, на нашој се страни осећала у

велико малаксалост а помоћи није било ни с које стране. Аустроугарске армије успевају да допру дубоко у унутрашњост земље, до Рудника, Суворора и Маљена. Морално, после оволике изгубљене територије, особито после пада, напуштања Београда природно да нисмо добро стајали. Све се је то осећало и од тога јако трпело. Све што је дотле долазило од спреме и наоружања ишло је као помоћ од Русије преко Румуније а осталих савезника преко Солуна, но с великим тешкоћама...

К о л у б а р с к а битка је по други пут посведочила јак наш војнички морал и трупа и старешина и дала доказа о солидном елементу. Непријатељ кад је већ сигурно рачунао на наш потпуни обухват, пораз он је снажним продиром и офанзивом наше прве армије у прва два дана ове битке био толико поколебан да се је скоро сваке даље наде на успех одрекао.

Ова је година нашег ратовања завршена по нас успешно доневши нам после пораза и истеривања Аустријанаца из земље врло знатан плен у заробљеницима и сваковрсном ратном материјалу.

За нас је настајало, како је изгледало, доба одмора и прибирања тако потребног за војску која је без смењивања, слабо одевена и снабдевена имала да издржава толике напоре штрапаце и борбе. 1914-та година била је у сваком погледу тешка за наше армије бројно знатно смањене. Од августа до краја године, морало се стално одолевати непријатељу коме су стајали богатији извори на расположењу, који је трупе могао смењивати и замењивати их свежим. Код нас је пак све било скоро мобилисано, уведено у прву линију. Снабдевање није ишло како се желело, тешкоће су се несавладљиве јављале. Исцрпљеност, већ од ранијих ратова, једне слабе земље јаче се осећала но икад.

Али и после крунисаних напора народ и војску чекала су нова искушења. Последице свега претрпљеног нису могле изостати. Разне заразне болести, умирања, десетковања дошле су да прореде и онако проређене борце, да их сведу на минимум. И сви напори, усиљавања да се спасе бар од овог зла слабо су успевали. Жртве огромне у умирању нису нас могле мимоићи. Пале су толике незаменљиве снаге, које су издржале све раније ратне напоре и штрапаце. Скоро издане успомене из овог рата појединих личности, које су у њему важне у оге имале, бацају све више светлости на многе догађаје. Тако се је и немачки војсковођа Фалкенхајм у својој књизи дотакло нашег ратишта, Србије, дајући овде онде интересантне забелешке. Као и у осталим и у овој се књизи истиче главно да је Србија Немачкој после два пораза нанесена аустроугарској војсци све више бриге задавала. Још више због потребе, која је све преча постојала, да се добије веза са Турском. А то је

могло само или преко нас или преко Румуније. Ова, 1915 година ту ће јој везу отворити и ако уз огромне жртве и губитке.

Неколико се пута у току ове године (у марту и мају) утицало од стране немачке врховне војне управе на Хецендорфа да се Србија понова нападне, а све због горе наведеног циља. И како изгледа одлагало се стално због Бугарске која још није пристајала на улазак у рат.

Једно се време мислило на пролаз кроз Румунију, да се тај пут избере али се од овог плана, по жељи поглавног Немачке одустајало. Главни је разлог био да се од ње још не ствара отворен непријатељ. У јесен 1915 г. кад се понова на овај пут мислило морала се ова комбинација узети. Преговори с Бугарском су дуго времена вођени, прекидани па опет настављени док најзад није углављен споразум по коме је Немачка имала Бугарској дати новчану помоћ и ратног материјала. Тако је требало Србију покорити, уклонити опасност од Аустроугарске, осигурати себи пут за Турску и исток. Ово се је требало постићи сједињеним заједничким снагама три савезника јачине 300.000. Но преимућство у техничком погледу, особито тешкој артиљерији давало је савезницима наде на успех.

Положај Србије био је мучнији но икада. Војничка ситуација се уласком Бугарске у рат само погоршала. Иначе дугачак фронт требало је продужавати. Одвајање снага, цепање и бацање према Бугарима, па отуда опет пребацивање са слабим оскудним комуникационим средствима, све је то морало задавати брига и страховања војној управи.

Доцније ће се утврдити колико је тачно да је постојала намера, у циљу олакшања ситуације, напасти Бугаре, омести их у њиховој мобилизацији против главног непријатеља. Тек самом ситуацијом се наметала идеја да се избере главни противник а своје снаге што паметније употребити.

Не треба заборавити да је нама и за Македонско војиште требало одвајати не малих снага, где су Бугари једном армијом напали и одмах тежили уништењу, пресецању наше главне и једине жељезничке везе.

Макензен, под чијом су командом сада све савезничке трупе стајале, изабрао је да на Србију навали са северног фронта, док је више за споредне операције један део био упућен опет из Босне. Долина Мораве њему се чинила да му пружа најкраћи и најсигурнији пут за достижење циља. Зато су на овом делу фронта и биле најжешће борбе, које су имале одлучити да ли ће намеравани прелаз преко Дунава успети. Ради успешног прелаза преко ових знатних препрека, Саве и Дунава, од стране немачких официра још почетком 1915 године било је почето извиђање. Макензен је такође, припремајући своју офанзиву, имао да добро све предвиди не желећи се упуштати у доста ризикантно предузеће. И ако се желело није

се могло потпуно извести обухватање Србије, јер из Босне аустријске трупе нису имале довољно способности за офанзиву. Остајало је дакле са севера да се нападне Србија против које су употребљена сва дотле пронађена техничка средства.

Почетак је офанзиве био 6 октобра (по новом) са две армије: трећом ђенерала Кевеша на Сави до ушћа у Дунав, главном снагом на Београд и једанајестог ђенерала немачког Галвица, на Дунаву од Смедерева до Рама. Код Смедерева је био споредан напад. Са истока је нападала једна бугарска армија ђенерала Бојацијева.

Главни отпор наш био је поглавито при самом прелазу преко водених баријера. Да је он успео савезницима има се благодарити нашој разједињености. Губитака је врло великих било на обема странама. Отпор су Срби продужили давати и даље у повлачењу али већ с мање изгледа на успех, особито како је бугарска војска дошла у везу са аустронемачким. И онда стешњавање, сужавање круга српских армија постаје јаче.

Ако се на помоћ савезника, са југа, од Солуна и помишљало, изгледа да она ни у једном моменту није толика била да озбиљније загрози операцијама бугарских армија, које су што пре тежиле продирању у срце наших нових области.

Наше повлачење све даље на југ, тежња да се уклонимо од потпуног уништења повлачењем кроз Албанију и Ц. Гору неоспорно да је једини излаз био из ове неописане ситуације. То се је могло остварити уз надчовечанске напоре кроз сироте крајеве, по најнеповољнијем времену и уз све остало што је отежавало овај узмак целе војске, целог народа. Но то би већ улазило на нов лист историје; ми овде завршавамо наш преглед за ову годину. С тиме се завршио и један део почетке катастрофе за наш народ, која се наставила и даље, да се после незепамћених патњи и мука роди целом племену нашем зора светлије и боље будућности.

Ђ. Ђирић.

ЈЕДАН ПЕРСОНАЛНИ РОМАН

(„ЂАКОН БОГОРОДИЧНЕ ЦРКВЕ“, новела Исидоре Секулић)

Из приповедака, новела и прозних песама, које је г-ђа Секулић објављивала пре рата, осећала се једна савест у активности којој је тежња да, описујући једну мисао или сликајући један акт из живота, одваја и спаја осећања и мисли.

Изгледа, да се на тај начин тежило што прецизнијем оцртавању њихових сужанстава. Али тако, да се не дотакне сва примитивност и сировост живота, која је и с њима спојена или за њих привезана. Г-ђа Секулић је успевала у тој дисагнацији. А аналитичношћу тежила је да да ефективну и субјективну непосредност, тако да је живот писцу постојао средство, а емоција естетички симбол.

Виртуозно сликање сензација и разнобојни парнасовски тон нервозне аналитичности дражио би и затезао наше емоције,

којима је на тај начин г-ђа Секулић говорила о нечем дискретно трагичном и прецизно неминовном.

По некад би се из радова осећало, како се горчина живота описује, исписује, опева, како се пева о болу илузија, које су се претвориле у неврастенију, као и полету снова које је обарала и цедила анализа.

Срећом све је ово пало на женски темперамент, коме ни једна концепција песимизма и ни један бол не може ишчупати спонтаност и спретност; а оне су код г-ђе Секулић везле виртуозно и артистички свилене речи о белом животу, који прераздраженост жали и жели.

А кад би чилела и нестајала та женскост у схватању о белом животу, и кад је остајала само горчина живота, лепо и интересантно у њеној прози срета се ређе; а уметничка форма све се мање додирује са осећањима. У прози г-ђе Секулић јавља се нов тон: извесан романтични реализам неких новела. У њима се често осећа судар реалности живота, који је само из далека гледала, са артистичким стилем. Тако да у „Ђакону Богородичне Цркве“ имамо два стила: стил приповедача, побледелог од анализе, који хоће да се у романтизму огреје а од реализма оживи, и стил артисте еластичног, истањеног, префињеног.

Њен први стил у овој новели је израз живота по рецептима, а други је онај, кад се преко свакодневне форме живота хоће да констатују и осете закони живота, али без великог успеха, пошто оно друго ја код Г-ђе Секулић, артистичко и аристократско, стално вуче себи.

Тако смо добили једну новелу од писца — који добро пише субјективне ствари где хоће да буде реалан, али не тиме што ће сликати живот, већ описивати сањарења проста, удвојена, утројена — сред свакодневности — о непостижном, које нас убија, бацајући у баналност свакодневног.

Ето та двојност стила, и вишеструка сањарења једне девојке, која измишља једног доктора и једног ђакона, утичу да се персонални роман, Ђакон Богородичне Цркве, назове новелом.

Пре но што будемо проговорили о особинама персоналног романа, покушаћемо да дамо садржај најновијег рада г-ђе Секулић,

Почетак романа је нешто симболичан: госпођица Недић појављује се из Дома Певача са нотама а пред Великом Кафаном стоји др. Пашковић „сила од тела, сила од интелигенције“. Кафанске дангубе — од којих ће се лиферовати први народни оци земљи Југославији — посматрају их иза прозора уз аналитичко-оговарачки тон разговора.

Д-р Пашковић, као и свака сила од тела и од интелигенције, има све њене баналне одлике: анализу и песничку

душу (прва категорија интелектуалне лењости); смисао бити ван живота (друга категорија лењости); нарави је осетљиве и осветљиве (то је допуна смисла бити ван живота: трећа категорија интелектуалне лењости).

Међутим госпођица Недић је толико велика и скривена драгоценост — као и закључане ноте у њеној сервијети — да је морате гледати „кроз кључаоницу“, јер се тако „највише види“. Даље, она, као и све жене, није „обично створење“. Наравно, да „људи као људи“ то не разумеју „јер госпођица Недићева је свирала само ексквизитну музику, а од вокалне музике највише је волела црквену“. Даље, њена страст према музици, као и Дом Певача, паланка и црква у њој условљавају једног ђаконa. Ту је већ један: нежан, плав, прави кафе — крем, али неопходан као такав и писцу и Недићевој. Преко њега најбоље се може изнети сва осећајност и сва нежност врлине девојке, коју је сањарење истањило а музика изниансирала. Сваки анемичан наступ њених сањарења дохватају музичке визије, које је добродично невиност госпођице Недићеве приказивала у ширењу уметности код доброг и сивог света једне пречанске паланке. Она је постала неопходна целом свету. Међутим једног момента ђакон цркве, плави ђакон, одлази на ново место одредења, и на његово место долази црномањаста ђакон Иринеј, тако да у паланци Недићева неће бити више све и сва: „и пут и коњаник и коњ“.

Поступно између њега и ње настаје нема историја двеју лепота, двеју чедности, двају завета. Њен се живот, због на ђеног објекта, сужава. Паланачки језици веле да она нешто компонује; а доктор вели да њу нешто компонује, али она осећа „да стаје на своје ноге“. Њихова је љубав преко цркве и у цркви. У врло чипкастом стилу описује звуке заноса, зачараности, који надахњују и доводе младу девојку до срећно-боног усхићења о ванземаљској љубави. Аница уме да исприча сав смисао цркве; црква је део ње саме или она сама. Али све то не смета ни писцу ни овој необичној девојци да се, размишљајући женскије и стварније о свом ђакону, не упита: „Отишао је, ето, у празну хладну цркву. Шта ће он тамо?“

Друга личност, Иринеј (која је осуђена да начини троугао: Иринеј — Ана — Пашковић), ђакон Богородичне Цркве, у суштини је Ана, само у мантији и бради. Он, као што води персоналне разговоре са собом, тако исто пише један богословско-шипарички дневник. Даље, он је дискретно нежна допуна сухог др. Пашковића: док је овај један француско-женски циник, дотле је поп руско-банатски мистик. — Све су ово интезивне замисли сањарења девојке у пубертету у развијању и детаљисању корумпираних снова.

И док се љубав Анице и Иринеја етерасто шири и упија у звук звона, ритам и литургије и вечност васионе, дотле они

— у загрцнутости болносрећних и слатко очајних осећаја — размишљају о ништавилу свега и дубоком смислу калуђерства. Али, оног момента чим је рука руку стисла, а кожа и коса најежила од жмарца ватрености мушког и женског даха — тог истог момента ова девојка, која свира само ексквизитну музику, а од вокалне... ова необична девојка која није као друге, од једном уме да прозбори само једну једину фразу, фразу, авај! свију баналних и обичних девојака: „Шта ћете мислити о мени?“

Госпођа Секулић изнела нам је савршено тачно и верно снове једне апстрактне девојке, као и биготерију невиности корумпираних снова девојке код које се прво пробудио интелектуални, па тек после двадесет и пет година, физиолошки пубертет. При читању, ни једног момента не добија се утисак стварности и постојања др. Пашковића и Иринеја, као ни помор заразе. Можда је свега тога и било, али ипак ми читамо написану реч а не слику. То је још један доказ колико је г-ца Недић, у својим физиолошким кризама — не знајући шта јој је — сањала, замишљала, измишљала. Само романсиерска омашка могла је да нам изнесе све тајне замишљености једне девојке као стварне догађаје и нова бића. Али, ако преко ове омашке пређемо, или боље рећи истакнемо је, увидеће се одмах колико је г-ђа Секулић верно приказала сву ону врсту девојака које или из беспослица или из других разлога, праве апотеозе своје ја. Како се чак у наслову књиге оцртава г-ца Недић: заљубљена је у Ђакона богородичне цркве: немушко биће има да оживи Богородичину Цркву, где је она богородичина црква.

Кад би хтели да изнесемо развој персоналног романа од свог зачетка до данас, имали бисмо да говоримо и о будизму и о хришћанству, талијанским мислиоцима, Ж. Ж. Русо-у и тако редом, ширећи све више и више смисао персоналног романа, па да не будемо апсурдни ако устврдимо да је и одбрана француског министра Кајо-а пред Сенатом једана врста персоналног романа. Нашој читачкој публици позната су неколико дела ове врсте: Беспуће; Ево како је било; Адолф; De profundis; Без Догме; Опасне године...

Персонални роман одликује се по своје тону озбиљности и емоције. Ма какве моменте да износи, он је увек моралан, јер је ту увек резултат напора, упућених ка изолирању и стварању свога ја, ван домашаја средине. Персонални роман учи владању над самим собом, гонећи нас енергији, помоћу које има да се ослободимо својих ниских инстинката — дакле, дискутују се темељи савести о добру и злу. Зато персонални роман поставља питање реципроцитета друштвеног живота, који треба да господари опроштајем, правдом и слободом, као моторима индивидуалности засноване на савести.

Персонални роман износи нашу акцију спољну и унут-

рашњу, из којих се детерминишу наше прве моралне и интелектуелне кризе. Из тога се развија анализа нашега ја као и идеја чистоте, као оличења највишњег израза владања над самим собом.

Персонални роман код Француза, а под утицајем романтизма, — не у истраживању све нових и нових манифестација наше индивидуалности већ у заносу себе, уздигао се до апотеозе нашег ја. Велику заслугу у овоме имале су и жене.

Прва особина романа Гђе Секулић јесте одсуство причања у име свога ја, и ако смо рекли да је цело дело директна и индиректна конфесија женског сањарења. Већ по томе нисмо имали права да дамо горњи наслов овом приказу. Даље, у роману гђе Секулић нема тона озбиљности и емоције, већ артизам и занос романтизма, који се буди измишљеном фаталношћу једне осећајне девојке под утицајем дејства задоцнелог физиолошког пубертета, чије врење руши зграду снова и композицију поза створених у раном интелектуалном пубертету, стварајући пак једну презрелу и апстрактну девојку, ван живота. Али нам износи низ слатких женских неискрености, код којих се страсност сањарења и страсност живота сукобљава, и ако сукоб страсти са животом овде у правом смислу не постоји. Прави роман почиње тек на последњој страни, и цело приповедање је, у ствари, само припремање ка роману. То је извесно романсиерско новелисање.

Мало раније смо рекли да у овом делу нема чисто исповедног тона, као спољнег обележја персоналног романа. Али ако погледамо мало пажљивије наћи ћемо три начина конфесије, зато једно одређено „ја“ и не постоји. Први је дневник Иринеја, други Аничино љубавно писмо, а трећи је тон стила госпође Секулић.

Тај трећи стил писца је у суштини нова допуна и карактеристика девојке која је цео свој живот компоновала из апстракција и прича их у другом лицу као историју једног живота, док је то у суштини комбиновање себе и посматрање себе не у животу, већ у фантазији. Тако је у овој новел један тон причања израз саме себе пред собом а други пред светом и околином. То су даље два израза, две стилизације рано пробуђеног интелектуалног пубертета, који јој анемијом, сентименталним егоизмом и дилетантизмом кризе и гуши позно и тешко рађање физиолошког пубертета у трећој десетини Аничиног живота. Ту је суштина „Бакана Богородичне Цркве.“ Госпођа Секулић је погрешила што није реално испричала овакав живот, већ је сматрала да ће бити боље, ако она — као писац — буде гледала живот и сликача душе, очима фантазије Ане Недић.

ПОЗОРИШНИ ПРЕГЛЕД

ГОСТОВАЊЕ ХУДОЖЕСТВЕНОГ ТЕАТРА

У својих шест вечери чланови Московског Художественог Театра открили су нашим чулима читав један свет уметничких вредности, какве смо могли само у срећним тренутцима видо-вите инспирације да наслутимо и замислимо маштом, али какве до сад — и мислим да се не варам кад говорим у множини — нисмо видели. Ми смо познали — и ако можда само једним делом — она особена преимућства која су овом руском позоришту дала светски глас а његовог творца, Станиславског, учинила славним. Оно о чему смо само са радозналошћу слушали и што је, са толико дражи, мучило нашу уобразиљу, постало је за нас стварно искуство. Ми смо имали срећу да, и поред дивљења које је често мрачило и ометало моћ опажања, запазимо ипак, макар и у накнадном рашчлањавању, оне моменте који ову уметност чине тако изузетном и тако великом. И ми данас, сећајући се свих малих детаља у великим целинама чији су они део, можемо да говоримо са више мира, иако не са мање дивљења, о ономе што смо доживели и сазнали за тих ретких вечери, које ће оставити у нашим духовима трага више но у једном правцу. Две су ствари које карактеришу ову уметност: савршенство детаља у савршенству целине и склад тако одмерен међу деловима да се целина увек појављује као живи организам. Један проблем, тако тежак, решен је до те мере, да оно што је најтеже изгледа тако лако. А то значи савршенство. Успело се да оно брижљиво израђивање сваког детаља, сваког ситног орнамента, не прекине, не задржи и не распарча велики, потез којим је вајана целина и ми имамо, као на сликама великих мајстора, широку, монументалну линију, и ако ниједан детаљ није овлаш рађен. Али да би проблем био још тежи и његово решење још замашније по величини, то савршенство обраде не даје се никаквим изузетним средствима, никаквим артизмом у старом смислу те речи, ничим што ће да засене својом необичношћу, ничим неприродним или натприродним. Просто, сасвим обично, онако како се доиста догађа у животу, без иједног више подигнутог тона, без иједног јаче наглашеног геста. Претензије глумачке изгледају до те мере спутане гвозденим обручима глађења, да се глумац појављује као човек којег сте случајно срели на улици, или затекли у једном афекту. Ви заборављате да он говори са позорнице. Све оно велико и снажно и изузетно што се током представе сталожује у вама као завршни уметнички утисак, све је то дато кроз обичне, свакодневне животне форме.

Позоришни преглед

И то саопштавање великих, необичних, изузетних садржаја кроз мале, свакодневне, обичне облике нашега живота појављује се најзад као један симбол, који даје још више дражи и још више дубине овој уметности. Тако Станиславски, идући, по угледу на великане у руској књижевности, до крајњих граница природности и до скрупулозне простоте и истиности, није деградирао уметност, ударајући јој жиг баналнога. Он је њу, као и руски велики писци, подигао само за један степен више. И кад његове глумце чујете да говоре скоро за читаву октаву ниже но што сте свикли да замишљате висину говора са позорнице, ви, у први мах коснути у својим навикама које су се претвриле у предрасуде, осетите одмах затим како се јачина утиска попела овим простим средством исто онолико колико је висина тона спуштена. Максимум лепоте је дакле, ипак, максимум у тачности и природности. Њихова величина је, између осталог, и у томе што су се сасвим приближили том максимуму. Било је зато скоро као наручено за повлачење разлике између школе природности коју је донео Станиславски и старог позоришног бомбаста чути у Островскога комедији „Кола мудрости, двоја лудости“, како једно лице (дато тако природно и верно) у тренутку одушевљења говори језиком који је у то доба био позоришни говор.

* * *

И све то, сви ти велики резултати, своде се на крају крајева поглавито на једно средство: говор. Ми смо ту дошли тако још до једног важног искуства и мило нам је што се примером доказало једно наше старо убеђење, на име да је у драми у крајњој линији ипак дикција све. Дикција па мима. Наћи прави тон, наћи прави темпо, наћи праве паузе и одмерити их тачно, то значи наћи прави живот и праву истину. Јер једно се осећање само тако може да каже; и само кроз нијансе тона у најширем смислу те речи, могу се тачно осетити све нијансе једног осећања, па ма колико их било. Несумњиво је важно да тону и свим његовим преливима кореспондирају покрети лица и тела. То значи преживљавати једно осећање. Али се прави тон тешко може наћи, а да њему одмах не кореспондирају и сви покрети, јер је немогућно један душевни покрет осетити и дати само парцијелно, осим ако оно што се говори није научено папагајски. Међутим, ми ћемо једно осећање, ако је истинито дато дикцијом, познати и онда ако не видимо покрете ма из којих разлога.

Чланови Художественог Театра су нам показали да се огромно много и све може дати само дикцијом, јер је та дикција успевале увек скоро да за дато осећање нађе кореспондирајући тон. Истина они зато нису потцењивали остала

средства. Њихова је величина у томе, рекосмо, што ниједно средство нису занемаривали, него му поклањали пуну пажњу.

Њихове маске, на пр., израђене су са пажњом једног сликара. Али зар нисмо ми, захваљујући овој савршено израђеној дикцији, осећали како оскудне декорације, којима су се за невољу морали помоћи, добијају живот и свежину, како се преображују и постају сасвим дугачке но што смо их у први мах осетили.

Зар нисмо у оном ни мало савршеном осветлењу осећали до прецизних прелива свитање јутра и падање вечери? Ту боју није им дао механизам помоћу којег се осветлење давало — то зна свако који брижљивије прати позориште. Ту боју им је дао тон оних, чије су речи падале у атмосферу на позорници, бојећи је осећањима која су имала да нам буду сугерирана. Онај врт у „Вишњевом Саду“ — да поновимо једну већ речену констатацију — из којег пирка свежина и влага и мирис раног пролећа; оно јутро у „Ујка Вањи“ кад се, заједно са птичијим цвркутом, буди у срцима двеју жена талас срећне и болне љубави, љубави тамне у дубини и ведре на врховима онако исто као и то јутро које се буди, довољни су примери за то. Са истинитошћу којом пулсира живот лица на позорници — изражен тачно обојеном речју — пулсира и живот мртвих ствари око њих. Јер мртве ствари живе животом којим дишемо ми у њима. Руски уметници су имали ту чаробну моћ да речју оживе мртве ствари и ми смо не једном осећали, гледајући њих, како шума трепери лишћем; како се гране савијају под лаким ударима ветра, како мирис сена облеће око њиних огранака и како горе негде, невидљива оку, пролеће нека птица на запад. Може ли се после тога не веровати да вече доиста пада, може ли се и помислити да сунце не откида са шуме један по један румени зрак?

* * *

Врхунац снаге ове уметности лежи ипак у завршној композицији, у складу између свих појединости, у заједничком великом току којим се све ове снаге и воље крећу истом циљу. Нема ни једнога тренутка да бујица једнога, па ма колико он био велики и снажан, не носи истовремено и све остале. Нема ни једнога тренутка да се један део откине од осталих. Нема појединаца. Нема осветљавања једног на рачун других. Сви су увек подједнако осветљени да, бацајући светлост једно на друго, појачају појединачан сјај. Али, да би принцип природности био изведен до краја, у тој перфектној дисциплини не осећа се нигде рука командантова. Све се догађа са једном спонтаношћу која показује да је уживљавање и саживљавање са целином прошло кроз душе учесника, да је то потчињавање дошло вољно и свесно, да је прешло у осећање и постало сам живот.

И ви имате пред собом илузију живота, која чини да заборављате позорницу, да заборављате људе који су на њој и да видите кроз читав сплет чулних сензација симо чисту, далеку али јасну слику онога што уметничко дело хоће да пружи, само велику садржину, само симбол. Тако се добија највише што се може добити са позорнице: не ускратити ни за један делић уживање у појединостима и у великим креацијама појединих личности, а добити поврх тога неоцењиво задовољство од савршеног заједничког утиска. У овоме Художествени Театар надмашава све остале и даје један вишак чија се вредност не може довољно високо бценити.

* * *

Али не, не може се у појмове разложити све оно обиље утисака које ова трупа оставља безбројем појединости, безбројем малих проналазака и откр'ћа, која, ненаглашена, једва запазите, и која сваки час буде по ново изненађење. Немогућно је дати ни из далека слику тог великог доживљавања хладним и педантним разлагањем у формуле. Треба видети г. Качалова; великога мајстора дикције, како као Иван Крамазов, у великој халуцинацији, разговара са ђаволом; како глас тог злог духа којег он привиђа долази са дна његове помрачене свести, дубок, мало ироничан, скоро једва чујан; како се он ушлиће спонтано у његов (Иванов) сопствени глас, узнемирен, несигуран, раздражен и очајан; треба присуствовати том диспуту покидане савести и осетити како се у тој глави, разривеној сумњом и атавистичким страхом пред надмоћном силом коју је његов ум порицао, покидале мисли и осећања; како се прекс и самовољно показују, као у болесном сну, давно заборављене мисли и успомене, које су, добивши самовољну слобду, постале авети његове душе; како се у те далеке успомене, које ће његово друго, скептичко ја са саркастичким клицањем поздравити, уплићу друге, оне којих се он не може сетити да их је доживео и које су можда сећање на преживотно наслеђено искуство или урођена прадедовска празноверица; треба видети то одражавање једног огледала његове душе у другом огледалу, изведено са свим ужасним преливима, са сатански јасном и прецизном сваком нијансом; онде, у оној великој, мрачној и пустој палати крај пламичка свеће који се лелуја и гања његову велику црну сенку која бежи преко зидова; треба видети оно лице из којег, под фантастичним увек другачим сенкама под светлошћу баченом одоздо, сијају само два страшна, широко отворена зажарена ока; треба чути онај глас, пригушен од ужаса, пун немоћнога крика и покретљивог као што је покретљива мисао која се отргла од свог сигурног корена; треба све то видети и чути, па доживети сву дубину ужаса коју може да прелије у

нашу душу један афект израђен до надприродне јасности у својој природности и бачен у душе слушалаца. Треба видети колико је гест и покрет искључен из ове велике креације; колико је све ово обиље сложених психичких стања, кад се биће дели у две половине, самосталне и непријатељске, изражено само једним средством: тоном, па видети колико је савршена дикција овог великог глумца, колико је дубок и простран његов унутрашњи живот, и колико је дикција савршено оруђе бинске уметности, једини прави израз душе, једини природан и истинит излив нашег унутарњег живота!

Треба видети затим његовог Карена („Пред царским дверима“), тог занесењака и фанатика за којег осим његове науке не постоји ништа више на свету, треба га видети како иде утонуо у мисли и изгубљен у размишљање како, на позив, који је једва чуо, подиже главу и очи замагљене неприсутношћу и како одговара као из дубоког сна; треба видети његов широки, у даљину изгубљени поглед, сав ведар и пун вере, кад говори о својим идејама, о будућности, о победи; треба видети како се махинално маша рукама за књигу, како је неприсутан за све што се око њега догађа, како гледа преко свега што је око њега, па видети колико овај уметник живи са својом улогом, живи животом који ни једнога тренутка, ни једним гестом и ни једним тоном, не прекида психолошки ток нити искаче из сигурно утврђеног оквира.

Па његов доктор Астров („Ујка Вања“), скептичан и сажалица, блазирани морфинист и мека топла душа, са једним мало ироничним осмехом и једним цинизмом којим је обложио своје узбудљиво срце и који је само талог животног искуства. Треба видети како, пијан, поиграва млитавошћу једног блазираног и сентименталног човека, како се уз смех љуби са пијаним слугом (г. Павлов) који се задовољно-глупо али доброћудно цери ударајући га главом у трбух и свирајући му, и како све то не прелази нигде границу отмене одмерности и извесне бо не и топле срдчности!

Па његов стари Гајев („Вишњев Сад“), болећив стари племић, старински сентименталан, отмен али ван живота, готов на сузе, мек и благ и мало комичан у својој болећивости.

Да, он је највећи међу њима.

Али гледајте г-ђу Германову у Елини („Пред царским дверима“), гледајте је како се мази, како грли и љуби, како поскакује као весело мало дете, како пући усне и удара ногом о под, како удара свог мужа, у раздражено-срећној обести, својим папучама, како га задиркује и не да му мира, како га гледа својим великим црним очима, ведрим и пуним наивношћу и љубави, а како клоне, како заплаче, како се загледа у једну тачку кад је несрећна или љубоморна! И са колико грације, са колико мекоте и нежности сви ови прелази

и преливи! Колико богатства у нијансама, колико сигурности, и неизвештачености! Она ће га загрлити свим телом, обесиће му се о врат, свући га себи и угушити га пољупцима кад га воли, а најежиће се сва од додира његовог прста кад га је престала волети. Заплакаће иза смеха и смејаће се кроз плач готово у исти мах, и ви ћете доиста видети или ће вам се чинити да видите како јој се очи преливају сјајем од радости и од суза. И то ће све бити тачно психолошки условљено, а не само виртуозно направљено. И ви ћете на крају морати одати исто толико признања њеном интелекту, колико и њеном срцу и њеном темпераменту.

Треба тако исто видети г-цу Крижановску, дивну Вају („Вишњеви Сад“), изврсну Ингенборг („Пред царским вратима“), сјајну Соњу („Ујка Вања“). Једна од сцена која се не заборавља и која се памти изнад свих (можда једна од најсветлијих у целој серији, што се, свакојачо има у многоме да захвали и Чехову), јесте она, кад две жене, у прву зору која се кроз шуму провлачи у замак, пију брудершафт. Обе воле, и обе воле несрећно. Једна што није вољена, друга што се не усуђује да се пода својој љубави. И обе су ипак срећне. Јер је срећа у љубави и у чежњи. Јер је са тим свежим јутром налетео талас радосне, сочне чежње. Јер се срца преливају и кипе, и од дубоког, радосног и болног, несхватљивог узбуђења пуног једне светле и топле страсти пуне сузама. И добија се воља да се некеме отвори срце и да му се каже све, има се потреба да се воли и прашта и жртвује, и две жене, залирене светлошћу која се издигла на тами њиховог бола, љубе се, љубе срдечно, плачу, грле се, пију братство. Обема су дигнуте очи небу, некуд у светлу даљину, у радост и наду, обе дршћу светлом страшћу првога јутра, и ако то чине из разних, сасвим другачијих разлога: једна из чистог срца које је срећно што воли мада није вољено, друга из наде, из поласкане сујете, из чежње да осети живот.

Једна је г-ђа Чехов, друга г-ца Крижановска. Као да и сад стоји пред вама та мала Сања, са чедним лицем преливеним осмехом, са очима пуним сјаја од среће; како гледа некуд, у своје снове ваљда, и како топло, нежно, гласом који дрхти од радосног узбуђења говори своје скривене мисли за које осећате да долазе са дна срца, и плаче од среће што може да преживљује та најлепша, најдража осећања и што може то најдрагоценије своје благо да поклони неком. Тај дуе у оној полумрачној соби, у коју тек улази јутро и у којој се још осећа пепео од његове цигарете и звук арије која је пратила његову игру и мирис вина које је он пио, имао је нечег од цвркута птица у прву, мирну, ведру зору. И што је ова сјајна, тако психолошки компликована и тачна сцена Че-

ховљева дата тако танано и фино, заслуга је Художественог Театра исто толико колико и ових двеју необичних уметница.

Ту се осетило све преимућство овог позоришта које уме да унесе душу у сцену и да је овије мађијом живота.

Али не само ту! Гледајте онај дивни вишњеви сад како је миран и свеж и топал са оним задахом старих ствари, са оном љубичастом свежином на пољу. И гледајте како је пуста и страшна та кућа на крају, кад сви полазе из ње и кад се све руши и носи! Па гледајте како је тих Ујка Вањин стан, кад је олуја прошла и кад понова на њега пада сеоска тишина, пуста, једнолика, у коју, поред зрикања попаца, пада монотони рефрен: „Отишли су! Отишли су!“ Један штимунг који се разлива до свих кутова сцене.

А колико међу тим снаге у великој сцени у Ујка Вањин кад намучени Вања потезе револвер на свога зета, јури за њим и пуца, и кад су сви у покрету, у страху, у забуну. Колико спонтаности и снаге у том општем афекту, колико тачности и непретераности, колико истинитости у покрету сваког појединог лица. Колико живота у сцени на забави („Вишњев Сад“) кад се сви крећу, трче, пролазе, смеју се, играју, довикују, добацују у пролазу по једну реч, док се на тој непрестано променљивој позадини која ни једним детаљем не мирује ни један тренутак, издвјајају суморни разговори између столова по којима је посуђе у неред и између слугу, који иду сваки за својим послом, сваки на свој начин, сваки по свом интересу, али ни тренутка по команди или без директиве.

Да се све то постигне била је, поред изврских глумаца, потребна и једна рука која са много укуса и много умешности уме да одабира и сређује и диригира; али и једна воља која не ради само по команди, него уме да се потчини по свом бољем, дубљем уверењу, по осећању за целину, по великом уметничком инстинкту, по уверењу које је прошло кроз срце.

* * *

Било би, на крају ових бележака које су овлашне исто колико и набацане, врло неправедно не поменути, поред ранијих имена, још нека, и ако им не можемо учинити правду да се у потребној размери на њима задржимо. Ту је пре свега г. Масалитинов, изврсни ујка Вања, који је у четири своје улоге, између којих и дивни, комични Городулинов („Кола мудрости, двоја лудости“), дао четири из основа различита типа, сва четири изврсно израђена. Ту је Г-ђа Греч, која је иза једне суве, екстравагантне, мало луцкасте гувернанте Шарлоте у „Вишњевом Саду“, умела да да пијану, гојазну, разроку циганку Манефу („Кола мудрости...“), лажну пророчицу; да потом игра у „Ујка Вањи“ једну стару мајку, старинску, суву, укочену и ограничену. Ту је затим г. Павлов са његовим величанственим

Позоришни преглед

Фјодором Павловичем Карамазовим, у којем је са чудном снагом и рељефношћу дао овог старог сладострасника, који се напија, кречи хистеричним смехом и кипи жилавом снагом необичном за његове године; онај исти Павлов који је у „Вишњевом Саду“ дао престарелог лакеја Фирса, онога којег заборављају и остављају да умре у пустој кући. Ту је потом г. Бакшејев, који у три потпуно различите улоге даје три потпуно различите и потпуно успеле фигуре. Па млади г. Версењев, па г. Тарханов, па г. Шаров, који је сјајно дао Смердјакова у Карамазовима...

* * *

Они су отишли, а ми остајемо под утиском да смо доживели нешто необично, нешто што се не заборавља. И још дуго ћемо, врло дуго, можда до последњих својих дана. бити принуђени у многој прилици да се сетимо многе појединости коју наша хитња није забележила, а која ће, као драго искуство да се јави и да нас обрадује по једним сазнањем на којем ћемо бити срдечно захвални.

В. Ж.

СПОР О АУТОРСТВУ СПЕВА „СМРТ СМАИЛ-АГЕ ЧЕНГИЋА“

I.

Спор о ауторству спева „Смрт Смаил-аге Ченгића“ био је у своје време једно од најважнијих питања српско-хрватске књижевности. Искључиво за Хрвате, то је било питање части једнога од највећих хрватских песника и творца овога спева, Ивина Мажуранића. Од краја 70-тих година, с појавом у листу „Србији“ за 1869 годину путничких писима Љ. Ненадовића: „Владика црногорски у Италији“, па до 90-тих година, када пада смрт Мажуранићева † 1895 г.), и после ње, то се питање много расправљало, о њему се много писало тако да данас постоји читава литература о томе питању.¹⁾ Њиме су се многи занимали, и они који су били позвани да кажу своју реч, своје мишљење, и они који су од књижевности били тако далеко, и који су о овоме спору писали само „по сећању“ и „причању.“ Сви чланци и брошуре о овоме питању биле су само извесне претпоставке, нагађања, лична причања, ређе стварни и убедљиви докази. Само код Светислава Вуловића и Руса Лаврова налазимо потврде њиховим закључцима, нарочито код овога последњег имамо стварних доказа његовим тврђењима. Па ипак нико, од тако много заинтересованих у овој распри, није се усудио да каже своју завршну реч, одсудну и пресудну. Све се писање сводило на дуго и широко причање, изводили се несигурни закључци: „може бити;“ „вероватно;“ „све је ово нека загонетка“; „ко ће ухватити трагове песничкој души?!“ „слава ономе ко нас ослободи тога страха“ (питања ауторства) или су стављани знаци питања и остављало се времену да тај спор реши. И време и у овом питању рекло

¹⁾ „Смрт Смаил-аге Ченгића, 1911 г.; стр. 87—90 — одељак Литература.

је своју завршну реч: оно је доказало да је ремек дело хрватске литературе „Смрт Смаил-аге Ченгића“ умна творевина И. Мажуранића, и прекинуло дугу и готово бесплодну дискусију, распу о томе питању.

II.

Познати „Илирски покрет“ дао је хрватском народу два највећа песника: И. Мажуранића и П. Прерадовића. Мажуранић своју књижевну делатност почиње 1855 г. у самом зачетку илирске замисли. Као један од најватренијих присталица Гајевих идеја, он се те године јавља у „Даници“ (Гајевој) првом својом песмом „Приморац Даници.“ Ту, у „Даници“ даје маха својој лирици, свом родољубљу, и ту му излази највећи број лирских песаме.

1842 г. основана „Матица Илирска“ хтела је да изда Гундулићев еп „Осман“, коме недостајаху 14 и 15 певање. „Матица“ се обрати Мажуранићу, који се већ дотле својим првинама беше прочуо, да попуни та два изгубљена, а можда и неиспавана певања. Мажуранић се одазва позиву и 1884 године угледа света „Осман“ са његовим допунама. Овим допунама 14 и 15 певања Мажуранић изађе на глас, јер је боље и срећније од свога предходника у овом послу, Петра Соркочевића (1826 г.) схватио и проникао душу Гундулићеву и сасвим у његову духу допевао оба певања. Ово је био први значајни датум по цео доцнији књижевни рад И. Мажуранића. Сродив се овом приликом са Гундулићевом поезијом, није се могао ослободити елемената његове поезије, и ми ћемо видети да ће се они нарочито испољити у „Смрти Смаил-аге Ченгића.“

Други датум, послењи и најважнији у целом књижевном Мажуранићевом раду, јесте појава последње његове литерарне творевине „Смрт Смаил-аге Ченгића“. 1846. г. у загребачком алманаху „Iskri“ појавио се у овај његов спев са којим остаје за увек познат не само код нас већ и у целој Европи. Али, на жалост, ово дело му је било круна свега његовог рада. После њега, Мажуранић, и ако је живео још 44 године († 1890), није више ништа дао, „умуче наједанпут као какав тајанствени вулкан после једне велике ерупције“. „Да га је политика од тога одвратила (од рада на књижевности), народне бриге спречиле, или, пак, болест, не може се узети, јер правога песника није кадро ништа ућуткати, ни друштвени положај, ни сиротиња, ни страх, ни болести“. Али се ово не може на њега применити. Мажуранић је, по своме спеву, велики и прави песник, највећи међу највећима у хрватској литератури. Његово, пак, ћутање остаје као јединствен и непојман пример“.

Тако мала продуктивност а тако дуг и обезбеђен живот био је главни повод у књижевном свету да се сумња да је он творац „Смрт Смаил-аге Ченгића“, тим пре што се догађај

опеван у овом делу, десио 1840 г. у непосредној близини и иницијативом владике Његоша. И одмах по појави „Смрт Смаил-аге Ченгића“ почели су се проносити гласови да је творац тога спева Његош а не Мажуранић.

Први, пак, који је дао хране тој сумњи, био је Љ. П. Ненадовић. Он нам је у својим писмима „Владика црногорски у Италији“,¹⁾ као добар и нераздвојан пријатељ Његошев, дао много података из последњих дана Владичина живота. Тако у једном писму саопшти да Владика „запева полако као уз гусле“.

„Види му се мријет’ му се неће,
А јест нешто што га напред креће“...,

„а другом приликом, пише Љ. Ненадовић, кад смо силазили низ брег, владика је, као да му је жао било, што се у равницу спушта, гласно узвикнуо:

„Оро гњездо врх тиморја вије,
Јер слободе у равници није“

Ма да су ови стихови из Мажуранићева спева, ипак то још не би био повод никаквој сумњи, јер „да је владика Раде тај спев читао и да је могао знати наведене стихове и њих пред Љубом изговорити, о томе не може бити сумње“. ²⁾ То се може узети као сасвим тачно, пошто „владика који је био песник и образован, и страну и српску књижевност живо пратио и познавао, морао је чути и знати ту књигу.“ Али Љ. Ненадовић одмах даље додао је како му је једном у разговору о владичиним делима, Његош рекао: „Жао ми је, кад тако радо читате моје стихове, што немам овђе песму Ченгића, знам да би вам се врло допала. Дође ми, вели, један, и кад сам му прочитао зациганчи: дај ми, дај ми; и ја му дадох, а препис ми није остао.“ Запита га: је ли као „Горски Венац“ или „Мали Шћепан“?... „Није, вели у драмској форми и није тако велико, али знам да би ти се допало...“, ³⁾ Поред овога, Ненадовић је рекао још да је Његош написао на франц. језику „Историју Црне Горе“ и дао је француском писцу Беланжеу, као и да је нешто о Везуву писао и закључује; „Ја мислим да му је овако, нарочито од како је болестан, много рукописа пропало“, ⁴⁾ — Ово је ипак био стварни повод сумњи, сигнал на узбуну духова у књижевном свету, ако се тако може рећи; повод дугој распри о ауторству „Смрт Смаил-аге Ченгића“.

Први, који је ову Ненадовићеву сумњу прихватио, и ако

¹⁾ „Србија, 1869 г; бр. 8 и 9.

²⁾ С. Давидовац: Како је постао спев „Смрт С. аге“, Бр. Коло, 1895 г.

³⁾ „Србија, 1869 г., бр. 12.

⁴⁾ „Србија, 1869 г., бр. 29.

изнајпре само узгред, био је Св. Вуловић. Он је готово и једини од наших „србијанских“ књижевника узео активна учешћа у овом питању, ма да не са успехом. Пишући 1877 г. у „Годишњици Н. Чупића“, књига I, студију о животу и раду П. П. Његоша, Св. Вуловић се дотакао и „приче“ Љ. П. Ненадовића. У хронологији Његошевих дела додао је да Љ. Ненадовић прича, да је Његош написао још и „Историју Црне Горе“ на француском и „Смрт Смаил аге Ченгића“. Сем констатовања, Вуловић се није упустио у оцену истинитости ових Ненадовићевих навода, само је додао: „Што је владика Ћутао од 1847 до 1851 г.? Да није због болести, коју је подуже носио. Да не пада у то доба изгубљени „Смаил-ага?“

Али убрзо Св. Вуловић, изазван, враћа се наново на ово питање. У „Vienци“¹⁾ јави се Август Шеноа, уредник тога листа, чланком: „Новица Церовић“ Ово је била прва јавна одбрана Мажуранићева спева. Повод овом чланку била је вест да је син Новице Церовића, јунака познатог из Мажурановићевог спева, послао бану Мажуранићу карактеристичан дар, сат Ченгића, што му га Новица оте. Овде се Шеноа враћа на писмо Н. Дучића, које је поводом спева упутио уредништву још 1866 г.²⁾ Те године је Н. Дучић са данашњим краљем Николом походио Новицу у његову двору Тушину. У писму је Н. Дучић дао врло добре податке, важне по овај спев. На име, да је стара породица Церовића, и да у њу „нема ниједног примера да се икад и један члан Церовића потурчио“, да Новица није погинуо, како га Мажуранић опева, већ да му је он (Новица) лично причао о том догађају „показавши место, где је био Ченгићев чадор, куда су други Турци били размештени, с које је стране он са друштвом дошао и ударио и како је то све био“. Даље, Н. Дучић као добар познавалац тих места саопшти и неке топографске погрешке које се налазе у спеву. У песми стоји: „Слуге зове Смаил-ага, усред Столца, куле своје...“ На то Дучић вели: „зна се да Ченгићи никад нису живели у Столцу, Ризваибеговића колевци... него у Гауку, у селу Липнику и на Загорју. Столац је далеко од Гаука на запад 12 сати...“ — Шеноа све ово цитира из Дучићевог писма и сасвим умесно додаје: „Црногорац није могао, није смео карактерисати Новицу ко што га је Мажуранић окарактерисао... Па били који Црногорац смео учинити топографске погрешке које Дучић истиче?... На завршетку овога чланка Шеноа се дотиче Вуловићевих навода у „Годишњици Н. Чупића“ и замера му што „додирујући се и те неслане бајке, па не рекав свога мњења, ставља знак питања и пита

¹⁾ 1878 г. стр. 107.

²⁾ Н. Дучић: Цртица о Мажуранићеву спеву „С. С.-ага“?. — Срп. Илуст. Новине“, 1887.

се: Сме ли се то чинити у озбиљној студији где се анализује карактер Његошевих песама? Није ли могао Вуловић по тој анализи никако даље, него до знака питања?..."

Овај оправдан прекор А. Шеное имао је успеха. Св. Вуловић тим побуђен јавља се у „Отаџбини“ за 1880 г. чланком „Његош и Мажуранић“. Овога пута Вуловић у овом питању види две стране. На првој — Мажуранић и његова поезија у вези са питањем: зашто Мажуранић после песме „Смрт Смаил-аге“ није више ништа испевао? — на другој „глас да је Његош написао био „Смаил-агу Ченгића“ па му неко измолио, однео и више не вратио“. Задржав се на првој страни овога питања, Вуловић замера Мажуранићу зашто од 1846 г. до данас, до 1880 г. (када је овај чланак писан) није више ништа спевао? Сем неколико лирских песама, допуне „Османа“ и овога спева, зашто више нема ниједан рад? И не упуштајући се у узроке Мажуранићеве неактивности, додаје он „ово се не може да објасни У историји великих песника ово би био, можда, једини пример, а песник „Смаил-аге Ченгића“ заиста је велики песник“. Још замера Мажуранићу „зашто је испевао овај спев тек после шест година од како се десио? и зашто није прибележио како је постала, где јој је извор, одкуд је грађа. Овде Вуловић само ставља питања, а не води рачуна какво је стање у оно доба било; колико је Мажуранић од места догађаја удаљен био, и на који је начин могао доћи до сазнања о догађају, да ли посредством новина, или, непосредно, причањем?..."

Тако Вуловић не одговорио сам на постављена питања, прелази на другу страну овога спора, на „глас да је Његош написао био „Смаил-агу Ченгића“ па му неко измамио, однео и више не вратио!“ Овде је Вуловић био срећнији. Одмах у почетку резонује: „Да није Његошев спев друкчији од Мажуранићева, т. ј. да нису случајно оба песника испевали један исти догађај, али сваки на свој начин, самостално један од другог. Може бити. Можда је тај неко, што је однео Његошеву песму „Смрт Смаил-аге Ченгића“ био други човек, а не Мажуранић, па нестало и тога човека и песме Његошеве! Може бити“. Али Вуловић се не задржава само на овим питањима, он иде један корак даље, упоређује „Смрт Смаил-аге“ са „Г. Венцем“ и „Ш. Малим“ и вели: „По карактеру“ и замисли нема разлике између „Ченгић-аге“ и „Горског Венца“ или „Ш. Малог“, јунаштво Црногораца, витештво изведено је једнаким духом и снагом и тамо и тамо Турци Његошеви личе на Турке из „Смаил-аге“... а сама дискусија слаже се и код једнога и код другог: у сконцентрованој, громовној снази израза. У томе су слични. Разлика је поглавито у спољашњем облику: у кроју стиха, обрту израза, и у неким речима и граматичким облицима (архаизмима

и провинцијализма)... Његош је најбоља своја дела испевао народним стихом, трохејским петостопцем, а чистим српским језиком, измешаним где где с црногорским провинцајализмима. „Смрт Смаил-аге Ченгића“ испевана је мешовитим стихом, трохејским четворостопцем, а језиком мешовитим, чисто српским и провинцијалним далматинским, старим и новим. По некад је у Мажуранића стих неуредан, те долазе једно за другим разноврсни стихови, па чести крњи стихови, па измешан чист и провинцијални српски језик, — све то чини рухо Ченгића необичнијим и одваја га од вазда једнаког, тихог руха Његошевих песама“... После ове опште карактеристике заједничких и различитих црта њихових, Вуловић иде још даље, доводи „Слободијаду“, „Г. Венац“ и „Ш. Малог“ у везу са „Ченгић-агом“ и показује да се они у следећем слажу: „у сличном току стихова и удару ритма; да у „Слободијади“ има мотива који долазе и у „Смаил-аги“. Тако скоро у свакој песми говори владика Петар — у „Смаил-аги“ говори беседу црногорски поп—; војска се црногорска тамо ноћу често прикрада турском стану — у „Смаил-аги“ прикрада се црна чета по црној ноћи чадору Смаил-аге; у „Г. Венцу“ народ даје приговора својим старешинама кроз кола, — у „С. аги“ војвода Баук у песми приговара Смаил-аги бруку његову (стр. 40-41, Решетарово издање). Често се по нека мисао у „Слободијади“ учини искра, која вас је у „Смаил-аги“ огрејала као пламен; чест је сличан обрт израза. Налази се једнаких фигура стилских. На пр.: амафора: који, којино. Има паралела Чудна пушка!.. Чудна попа!.. — Чудна чета!.. Чудно биће!..

Најзад, описивање је у оба спева по некад скоро идентично:

Дође војска утруђена
Међу брда два висока,
Међу Врањан и Пршником
На источник бистроречни
Од Влахиње знатне воде.

„Слободијада“, стр. 16.

„А за Ровци дружба ноћна
У прозорје ране зоре
На Морачу славну паде,
Од Мораче хладне воде
Име земљи кој' изводе...“

„Смрт Смаил-аге“, стр. 15.

Поврх свега овога, Вуловић истиче, што је сасвим тачно да је међу свима особинама, којима се Мажуранић одликује од Његоша, најважнија јака епска техника, коју Његош није имао. Па ипак, поред свих закључака, добрих и документованих, у корист Мажуранића, — Вуловић није смео рећи да је „Смаил-ага“ Мажуранићево дело. „Поред свега овога“ — вели Вуловић — „ипак би пренаглио и иштетио ко би закључио: дакле је „Смрт Смаил-аге“ песма Његошева, а не Мажуранићева; дакле је то она узета и невраћена песма Његошева...“ и завршава свој чланак тим „да Љ. Ненадовић, ради свете истине, ради части и имена једног великог спева наше лите-

ратуре, потврди и према овоме питању објасни онај глас“ Љ. Менадовић није на ово ништа одговорио, више ништа није ни знао до оно што је у својим писмима већ објавио. Ни овим чланком С. Вуловић није рекао своју завршну реч. На ово питање вратио се још једном. 1884 г. написао је у „Преодници“ чланак „И опет Његош и Мажуранић“. Овога листа, на жалост, нема ни у „Народној Библиотеци“, ни у „Српском Семинару“. Колико сам могао дознати, по Лаврову, у овом чланку Вуловић све своди на следеће: прво, песма Његошева, „Ченгић-ага“ није могла бити у таквој форми какву има „Смрт Смаил-аге“ Мажуранића; и, друго, Мажуранић, ако се узму у обзир народни елементи којих у „Смрт Смаил-аге“ има, није је могао написати тако како ју је написао, јер није живео у Цр. Гори, нити се послужио каквим црногорским песмама, чисто народним.

Тако Вуловић, активно учествујући у овој распри, није дефинитивно решио ово питање, само је указао пут којим ће отићи Рус Лавров и фактима, на компаративној основи, доказати да је творац пева Мажуранић а не Његош. У томе крчењу пута ка решењу спора, Вуловић доиста има заслуга.

У току ове распре јавља се Медаковић, бивши секретар владике Његоша, са својом студијом: „П. П. Његош, последњи владика црногорски“ — Н. Сад, 1882 г. — У излагању живота и рада, и свих догађаја за време владе Његошеве, он се дотиче и овог питања и вели: Неки тврде да је владика певао „Смрт Смаил-аге Ченгића.“ Ово се не може веровати по томе што је владика једва чекао да избави сиротињу од (тога) зликовца... Да је владика што написао о Смаил-аги, он би то неком показао, као што показиваше остале своје песме, које читаше зато да чује како и други мисле о његовом умном производу... Има још живих људи, који ће знати да је владика читао у рукопису своја дела: „Л. Микрокозму“, „Г. Вијенац“ и „Ш. Малог“, и кад би певао, то би заиста најпре певао Новици, као своме јунаку, а не Смаил-аги...“ — Тврђења Медаковића су тачна, и ово је био први случај да човек који је био у тако блиским везама са Његошем, говори отворено у корист Мажуранића.

После појаве Медаковићеве студије настао је мали застој у овом питању. Потом, требало је да прође доста времена, требало је да се јави човек далеко од нас, од наше средине, чак на хладном северу, па да се дође до праве истине у овом питању, загонетном и важном, бар за књижевни свет. Тај човек био је руски академик П. А. Лавров. Он је 1887 г. у Москви издао врло опсежну и исцрпну студију, најбољу до данас о Његошу — „П. Петровић Његош, владика црногорски и његова литерарна делатност“. — Ту, у II делу, у V глави, Лавров расправља: „Да ли се може „Смрт — Смаил-ага“ при-

писати владици П, Петровићу Његошу?..." Пре но што је приступио расправљању овога питања, он је, најпре, укратко изложио цео спор о ауторству: како је потекао, како се до њега развијао и какве је резултате дао. Највише се задржава на Вуловићевим закључцима и побија их. Тако Вуловић ставља могућност продукције овога спева од стране Његоша 1847 г.; Лавров тврди, ако га је Његош заиста писао, онда је то морало бити у времену од 1840-43 г. које године у хронолошкој табели владичиног књиж. рада нису обележене никаквим књиж. радом, тим пре што је владика био иницијатор тога догађаја и, природно, ако је био одушевљен, он га је могао саставити одмах после самог догађаја. Даље, Вуловић се чуди како је могуће да Мажуранић тај спев састави тек 6 година после догађаја, кад се, вели, обично савремени догађаји одмах у песму преносе. Каква контрадикција: тврди да је Његош спевао тај спев 1847 године — дакле 7 година после догађаја — а чуди се Мажуранићу што га је написао тек после 6 година! Лавров ту контрадикцију опажа и вели: „Мажуранић није могао писати о томе догађају. Ако се узме по Лаврову да је Његош спевао овај спев у доба од 40-43 г. онда је заиста чудновата она несугласност између техничке стране у истој песми с једне стране и у „Г. Венцу“ и „Ш. Малом“ с друге стране. Откуд онда да је ранији производ Његошев бољи од доцнијег? — лепо примећује М. Димитријевић¹⁾, рецензент Лавровљеве студије. Јер „Г. Венац“ и „Шћепан Мали“ заостају јако у техничком погледу, што код „Ченгић-аге“ није случај. Напротив, он се вештом техником нарочито одликује. По оцени Д-р Франа Марковића. „Смрт Смаил-аге Ченгића“: „Чин пјесни развија се разложитошћу, напетосту, градацијом и целовитосту драматичном; пет дјелова пјесни: аговање, ноћник, чета, харач, коб — приказује се својим садржајем сваком на први мах као пет актова драме: тако потпуну цјелину састављају ови узрочном везом спојени дјелови“²⁾).

Збиља, чудновато би било да ранији производ надмаша каснији и да чак из епског спева избија драмат. Форма, које ни у самим драмама у „Г. Венцу“ и „Ш. Малом“ ни близу нема! Али Лавров даље додаје: „у колико се нама дало да проникнемо у тваралачки дух Његоша, он је запечаћен карактером реализма. Поред несумњиве силе и дубине песничких осећања, фантазија песникова није се губила у фантастичне области. У његовим сликама, које су узете или из природе или из живота Црногораца, узалуд ћемо тражити лажног звука. На против оне нас привлаче својом верношћу живота.

¹⁾ „Летопис Матице Српске“, књ. III, стр. 115-123. —

²⁾ „Smrt Smail-age Čengića“, 1876 г., предговор, стр. 21. —

У владичиним производима избија јако местни колорит. Код њега ћемо наћи верну слику црногорског живота... једном речју он је био уметник реалиста. Сасвим је друкчији карактер Мажуранића. Васпитан традицијама дубровачке књижевности, поштоваца Гундулићеве поезије, са којом је он требао да се сроди, кад је изгубљене песме „Османа“ попуњавао, Мажуранић није ни могао да се приближи духу народном. Мажуранић се бори између романтизма и народног елемента... То га је одвело да је свој предмет сасвом слободно, неверно обрадио, главара црногорског Новицу начинио потурицом; отуда потиче сва драматичност ситуације. Док владика никако неби допустио себи да од истине одступи“...

За потврду горњих навода, Лавров вели да су типови владичиних свештеника у „Горском Венцу“ — игуман Стефан и поп Мићо — и у „Ш. Малом“ узети просто из црногорског живота, а без сваког украса. Тако Мажуранићев свештеник овако исповеда чету:

„За крст часни справни сте мријети,
За њ' се и сад мрјети подигосте,
Срџбе Божје храбри осветници.
Ал' тко Богу вјерно служит' греде
Чист'јем срцем служити му ваља,
Чистом душом вршит' оном треба,
Који врши Бог што суди с неба...
Кајите се, док имаде дана,
Док је доба, дјецо, кајите се;...
Кајите се, јербо зора рана
Наћ' ће многог куд вазда гре за се.
Кајите се...“

Међутим црногорски свештеник увек би поступио као што чини игуман Стефан у „Г. Венцу“:

„Хајте, браћо, те се причешћујте!
Без припреме и без исповести
А ја мичем све на моју душу...“

Црногорски свештеник — каже даље Лавров — не би држао придику чети, која полази у бој, као што је то у Мажуранића, већ би пре распаљивао срџбу, престављајући јој шта све трпи сиротиња раја као што игуман Стефан у „Горском Венцу“ изјављује свој свети позив:

„Да поджижем колико узмогу,
И ваш свети огањ на олтару,
На олтару цркве и поштења...“

Даље код Мажуранића:

„Слаб старац слабе кр'јепи људе
Да им снага слична Богу буде...“ — Међутим, црно-

горска чета не саставља се из слабог старца и слабих људи, већ како народна песма вели:

„Бе год нађеш бољег јунака,
Све са собом у чету узимај...“

(„Огледало Србско“, стр. 90.) — Мажуранић овако описује чету, кад је на одмору:

„тко избавив искру из кремена
тврдјем надом, тер у шушањ лаки
затрепав је, пак навалив грања
за час мален дахом јуначкијем
пламен пири, а тко дарак
стада кротка, четвртицу овна,
на љескову врти ражњу,
ил' бијела кришку сира
из утробе вјерној торби вади...“

На то Лавров додаје: „у време напада чети није до врћења ражња. Сасвим друкчије нар. песма описује одмор чете:

„Отидоше с четом у планину
Док на воду дошли Милетину,
Ту је мирно чета починула,
Боде пила, хљеба zaloжила,
Осушила од росе опанке,
И јуначке струке и торбије“ —

(„Огл. Српско“, стр. 107). — Даље, додаје Лавров, неприродно је и пециво $\frac{1}{4}$ овна. У народној песми пева се:

„Гости Вуче до два побратима,
он им закла брава јаловога.“

(„Огл. Српско“, стр. 78.) Ту се тројица часте с целим овном, а шта ће онда Мажуранићева чета с једном четвртином?

Поред тога, наставља Лавров, у поређењима у „Смаил-аги“ огледа се уметност и неприродност.

„Ноћ је вани слијепа, глуха.
Нигде гласа, већ што сипи
Роса ситна, ко да небо плаче...“

Очима придаје неприпадајуће придеве смртне:

„Сад ти бљеште очи смртне“...

чети такође:

„Иде чета ноћна, тамна...“

Шта то управо значи тамна чета?... — пита се с правом Лавров и вели:

Његош неће никада падати у такве крајности. Њега у томе чува уметнички осећај и простота народне поезије. Мажуранић, даље, неприродно представља и смрт Смаил-аге Ченгића:

„Кроз ноћ прхну без тијела
Храбра душа, гола, невесела ..“ —

једном речју, Мажуранић све преувеличава.

После ових разлика у поезији једнога и другог, Лавров иде даље, тражи утицаје под којима су се развијали и Његош и Мажуранић. „Његош — вели он — пева у простој народној поезији, с духом с којим се сродио и у коме је васпитан. Напротив, Мажуранић је под утицајем класика, прво под утицајем дубровачких песника. Тај се утицај опажа у стилу „Смрт Смаил-аге Ченгића“; он је сличан са стилем дубровачких песника, нарочито Гундулића. На пр :

„Црном Гором на бијелу дану“ опомиње на „Османа“.
„Бјелих вила црној глави“

Даље, Мажуранић саставља често сличне речи. Тога има и у „Османа“. На пр :

„Ту не јекну јака кршна“ одговара стих из „Османа“
„недобитна добитника“.....

По угледу из дубр. песнике, Мажуранић ставља предлоге међу именицама и придевима. На пр :

„Доба у глухо“, „голе из раје“; „гњевну у срцу“

у Његоша, пак, нећемо нигде наићи на ове недостатке — додаје Лавров. Мажуранић, кад хоће да изрази живо неку радњу, он употребљава читаву масу глагола. На пр :

„Студен камен прима живот,
Дршће, гамзи, диже главу“

Оваквих примера нагомилавања глагола налази Лавров и у ранијим Мажуранићевим радовима, што је веома значајно. Тако у „Вјековима Илирије“:

„Бој се бије на илирском пољу;
бој крвави и грозно се кољу,
С љутим змајем наши витезови
Секу, тару, газе, ломе, бију
И витешки наши стежу, вију“ —

Мажуранић гомила и именице и придеве. На пример :

„По лицу му познат' јаде,
боли, срџбе, гњева, блеса
и стотину милјех срда“... или
„Ноћ је страшна, крви обилата,
Тамна, црна“... или
„Вјерно уз друга друг корача
Неразлучно, вјерно, тврдо...“

У оба ова случаја — вели Лавров — Мажуранићу је служио за образац „Осман“. Ево таквих примера из „Османа“:

„срде, наказани и немани“ (стр. 474.)
„роби, плиени, бије, сјече“ (стр. 333.) или

„тјерај, стижи, мећи, рви,
сјечи, плени, пали и жежи“ (стр. 335.); или
„Коњ бјеше ови окош, мледан,
Го, стар, саднит, тромијех стопа“ (562.)

Даље, Лавров даје читав низ израза из „С. аге Ченгића“ који опмињу на „Османа“. Али Лавров се не задовољава ни овим. Он долази на срећну мисао и пореди раније Мажуранићеве производе са „Смрт Смаил-аге Ченгића“. У томе има успеха. Он налази заједничке епитете у „Смаил-аги“ и ранијој песми: „Вјекови Илирије“. На пример:

У „См.-аги“: „Свилоруна крда“, у „Вј. Илир.“: „Свилоруне овце“
у „Чета кротка“... у „Кротка стада“.

И у језику Мажуранићеву, који је пун архаизама, налази Лавров сличности, чак позајмице из дубр. песника. На пр.:

у „См.-аги“: „мразне воле“, у „Осману“: „мразне од зиме“
у „нeман“, у „нeман ружна“
у „међуто“, у „а међуто један човек“
у „далече“, у „близу и далече“.

Честа је, даље, употреба придева благ, прек, ини и код једнога и код другог. „Размер стиха је често неједнак, кадкад и код Његоша“ — каже Лавров. „Тога има и код Гундулића. У Његоша нема такве неједнакости. Он и кад се разним стихом служи, уме њиме да влада“. У погледу размера „и по нашем је мњењу“ — лепо примећује Лавров — „правилно Вуловићево схватање“, да је „Његош најбоље своје производе испевао народним стихом, а чистим српским језиком, с где где црногорским провинцијализмима. „Смрт Смаил-аге написана је смешаним стихом и смешаним језиком, чисто српским и провинцијалним далматинским, старим и новим“ — и додаје, „да се и у овој промени размера налази такође једино објашњење у подражавању дубр. песника“. Потом Лавров у „Смаил-аги“ види стихове у духу народних песама — нарочито песма гуслара Баука — и тврди „да оцена нар. елемента у „Смрт Смаил-аге Ченгића“ води нас к томе да закључимо да је аутор њен имао у рукама или народну или у народном духу спевану песму“. Али одмах додаје да се не може одрицати да у „Смрт Смаил-аге Ченгића“ не може се наћи и паралелних места са стиховима Његошевим; већ да чак у „Смаил-аги“ има и црногорских провинцијализама и епитета народних песама, као на пример:

у „С.-аги“: „Тушина село малено“, у „Огл. Србском“: „Заљуће село малено“,
у „Кршнијех Ђеклића“, у „Огл. Србском“: „Кршне Пјешивице“,
у „Ломне Ровце“, у „Огл. Србском“: „Ломна Гора Црна“
у „Ајде, рајо, на ноге“, у „Огл. Србском“: „На ноге се Милићу војводи“.

Као пример паралелних места, између осталих, наводи и овај :

„Срамота је такому јунаку Купит' харач, не скупит' харача, Цилитнут' се, не погодит' циља“	„Срамота је сивому соколу, Ђераг' дуго јато јаребица Па за себе не уловит' меса“...
„Смрт Смаил-аге Ченгића“	„Горски Венац“

Тако завршава Лавров свој чланак о овом спору. Па и ако је на компаративној основи доказао да „Ченгић-ага“ одступа од верног представљања црног живота, да је у стилу и неравномерности стиха, архаизму речи у духу дубр. писаца, ипак Лавров није извео потпун, одређен закључак. Али то је, у место њега, учинио његов рецензент Миша Димитријевић. Он се, приказујући ову Лавровљеву студију у „Летопису Матице Српске“, књ. СЛШ. стр. 115—123 — највише задржао на глави која расправља питање: „Да ли се може „Смрт Смаил-аге“ убројати у производе П. П. Његоша?“ Димитријевић се у свему слаже с Лавровом. Он цитира, подвлачи његове тачне погледе и закључке, и још их аче поткрепљује и одлучно закључује: „Питање о ауторству „Смрт Смаил-аге Ченгића“ заиста је решено. А решио га је сам Лавров, ма да се није усудио да из наведених толиких претпоставака закључак изведе. Но тај се закључак изводи сам по себи, јер га сваки читалац већ из овога малог, што смо ми навели, може најлакше извести: Нема сумње да је писац „Смаил-аге“ главом Мажуранић.“

III.

Мишљење Димитријевићево није било и мишљење целе књижевне публике, јавнога мњења онога доба. Јер јавно мњење ни фактима стварним и очевидним, које је Лавров дао, није се успокојило, још је сумњало. И требало је да умре творац овога пева, Мажуранић, па да се ствар изведе на чистину, да се дође до праве истине.

1890 г. умро је Иван Мажуранић. „У оставини песничковој нашло се неколико необјављених песама, које изворних које преведених... Но од свега тога најдрагоценији је бисер књижевни (у оставини покојничковој) изворни и властитом руком писани рукопис „Ченгић-аге“... Рукопис „Ченгић-аге“ веома је добро сачуван, а писан је читко и чисто, те се свако слово и сваки разгодни знак може лако простим оком распознати. Сав рукопис обсеже пет на по написаних арака (табака); другу половину појединих страна запремају уметци и исправци, којих је за чудо веома мало. Тако „Аговање“ има само два уметка, и то један већи, од речи „Бој се оног тко је вико“, па до речи „И страшљивце како оштро кори“, а други мањи у 4 стиха — почиње: „Већ тко зовну Бога великога“, а завршује „заточници мријет' навикнути“. У „Аго-

вању“ има доста малих исправака. Друго певање „Ноћник“ носи у рукопису надпис „Новица.“ У трећем певању „Чети“ има већ више поправака. Највише поправака и уметака има у „Харачу“... Изворни рукопис сеже до под крај „Харача“, а завршује стихом: „На ћух сваки бруке и руга“ (994. стих.¹)

Овај пронађени рукопис ни најмање није утицао на стање расправе. Напротив, он је био повод да се опет о томе спору почне писати и расправљати. Тако, песник Јован Рогановић, 1892 г. на Цетињу оштампа једну брошуру (од 23 стране): „Чији је спев „Смрт Смаил-аге Ченгића“? У почетку ове брошуре, Рогановић говори о самом спеву и хвали га. Он мисли и тврди да је „Смаил-ага“ производ Његошев, али га је Мажуранић у облику дотерао. „Три четвртине припада владици“ — вели он — „а један Мажуранићу“. Најзад, писац вели да је Новица једном питао владикау што га није овековечио, као што му је обећао, а владика му је одговорио: „Јесам, чоче како да нијесам, но је један ланцманштина много рукопис измијешо, али опет може поднијети“. По овоме, Рогановић нам није дао ништа ново, није отишао ни мало даље од онога што смо већ дотле знали. Чак се види да ни Вуловићеву расправу није знао.

Исте, 1892 године појави се у „Vienac“ један чланак који је у вези са питањем о ауторству. То је „Извадак из дневника Франа Мажуранића из 1889 г.:“ „Чији је Ченгић-ага?“. Ту је изнето шта је Фран чуо од војводе Ђуре, оођеног сина Новичина. „Од самог песника „Г. Венца“, — вели он — „добило је Новица прве гласе да је опеван. И то овако: дошао неког дана господар к њему, па ће му већ издалека: „Еј, Бане, (тако га је Његош звао) — слушај! опјево те неки Хрваћанин, ма дивно те опјево! Ал’ ти рече да си Турчин, и ти и твој отац“.... „Касније, кад је стари лав (Новица) задњи пут на Цетињу био.... у друштву се повео разговор и о Ченгићу. „Ма реци, војводо, душе ти, како би оно: тко је испевао „Ченгић-агу“? — „Ко, већ Мажуранић?“ — одговори Новица, па целом друштву исповеди, како му је владика Раде прве гласе о пјесни донео и како је сам од песника и књижицу и писамце примио... „Да“, ал’ Љубо Ненадовић тврди, да је пјесму покојни наш Владика испевао, примети нетко“. „Просто Љуби Ненадовићу говорити шта хоће, а ја нећу него истину“, одговори седи јуначина, „а да другога није“ — настави: „гдје би Владика од војводе и побратима свога ишао Турцима и гавазу Ченгићева правити? Па како би могао оца мога Дурака звати кад сав свет знаде, да ми је поп Милутин Церковић отац био, и да од руке Мехмед паше (ермановића) погину?.... Па већ и сам почетак пјесне: „Усред Столца куле

¹) „Vienac“, 1890. г. бр. 40.

своје“, — сведочи да Црногорац тога не написа, јер то бар свако црногорско дете знаде, да Смаил-ага није у Столцу него у Липнику (у Гауком) становао...“

За овим чланком, који отворено говори у корист Мажуранићеву, следеће, 1893, јави се још један чланак, опет у корист Мажуранићевог спева. То је „извадак из писма“ „De visu et auditu“ Д-р Имбре Игњатовића — Ткалаца — упућено Мажуранићеву сину, Владимиру Мажуранићу.¹⁾ У ово доба В. Мажуранић, имајући у рукама рукопис свога оца, да би сачувао част имена његова, подигао је тужбу против клеветника. Ткалац, који је с Мажуранићем живео „као брат с браћом“, чувши да је спор око ауторства дошао и пред пороту, би побуђен да напише ово писмо. Ту, између осталог, Ткалац вели да су „песми била два повода сасвим различита. Први је био долаз једнога Црногорца у Карловце на повратку у Црну Гору... Јоште ми је пред очима — пише ту он — како је једне вечери у нашој старој читаоници причао о зулumu и смрти Ченгића, и колико нам је срце гануо својим живим говором и описом борбе, у којој је и он учествовао... Наравно да је причање овога човека дубоко дирнуло благу и уметничку ћуд твога оца... У вашој кући дуго и често се разговарало о овом Црногорцу и мукама јадне раје под Турцима... Незнам кад је твоме оцу дошла мисао да пише Ченгића... Може бити да је одмах после одласка оног Црногорца наумио песму спевати, но кад је твој ујак Деметар мољакао Ивана, да му за његов алманах „Jskru“ што напише... видесмо да је заиста почео писати, но врл споро... — То је био други повод стварању спева — ...Једне вечери твој отац дође у салон с неколико табака артије у руци, па нам каже: „Ево, што сам написао“, и поче читати прву песму „Аговање...“ Иван ревно настави свој рад...“ Толико Ткалац вели о постанку спева и писмо завршава речима: „Ја сам био код његова рада сведок *de visu et auditu*, и мислим да ти моја сведожба може користити... а приправан сам, ако устреба, пред судом потврдити присегом (заклетвом) ово што ти кажем“. — Порота је на основу рукописа дала позитивне резултате: утврдила је да је прави аутор Мажуранић. Тај судски процес „Pred porotom“ изашао је у листу „Hrvatska“¹⁾. На жалост тога листа нема у нашој Народној Библиотеци, те сам лишен извесних података са тога важног и интересантног процеса.

Године 1895 умреше Новица Церовић и Љубомир Ненадовић. То је, после Мажуранићеве смрти, био други значајни датум у распри око овога питања. Смрт ова два човека, који су непосредно били везани за спев „Смаил аге“, први, својом

¹⁾ „Vienac“, — 1893 г. стр. 304-307. —

¹⁾ Zagreb, 1893 г., бр. 216.

улогом у њему, други — својом причом о постанку спева, би повод да „Српска Застава“ опет покрене питање о аутору овога спева. То опет би повод наставку дискусије. Лаза То-мановић јави се чланком: „Је ли владика Раде спевао еп „Смрт Смаил-аге Ченгића?“¹⁾ Пошто је изложио како је дошло до Ченгићеве погибије и како је била, додао је како се „тим поводом — поводом чланка у „Српској Застави“ — о томе питању говорило у цетињском двору, и тада је Књаз Никола рекао: „Који би се Србин могао поносити више од мене, да је збиља и тај бисер својина мога претходника? Али дух епа најбоље свједочи да га није исписао мој стриц. Ако се који стих из тога епа подудара са којим стихом владичиним, није чудо, то бива код генијах.“ — Ове речи као да су имале успеха, дискусија се сталожавала, спор се приводио крају.

Као последњи, у низу других људи, који су о овом питању писали, може се узети Сава Давидовац, пуковник. Он написа чланак: „Како је постао Мажуранићев спев: „Смрт Смаил-аге Ченгића?“²⁾ После врло добрих запажања и тврђења, Давидовац наводи како је њему и друговима покојни Андрија Брлић приповедао како је постао спев „Смрт Смаил-аге Ченгића“: „Смрт Смаил-аге Ченгића“ спевао је један православни калуђер из Босне и Херцеговине. Тај калуђер пређе кришом границу но буде ухваћен и у Карловац доведен и цивилном суду предат. Истражни судца беше И. Мажуранић. Од тога калуђера чуо је, добио је или нашао песму о Ченгићу. Пре довршене истраге умре калуђер, а у Мажуранића остане онај рукопис (?), кога он дотера по својој вољи, каквог сад имамо. Могућно је да је тај „мних“ мислио да је Новица један потурчењак из Дробњака, који су и онда под влашћу Турака били“.... „Брлић је уверен, — вели Давидовац — да је та песма од калуђера потекла, но да јој је Мажуранић дао друкији облик, и да је што шта поправио и улепшао...“

Колико у овој Брлићевој причи има истине, не може улазити у разматрање. Могуће да је и овим путем дошао Мажуранић до идеје о спеву „Смрт Смаил-аге“ поред изложенога у чланку — писму „De visu et auditu“ Игњатијевића — Ткалца. Али о томе овде није реч; то је питање извора овога спева.

Чланак Саве Давидовца био је последњи одјек великог спора о ауторству овога спева. Читава литература о овом питању, нађени властити рукопис, порота, одагнали су све сумње и, бар за књижевне кругове, постало је јасно да је спев „Смрт Смаил-аге Ченгића,“ овакав какав је, једино творевина

¹⁾ „Бр. Коло,“ 1895 г., стр. 270—271. — ²⁾ „Бр. Коло,“ 1896 г., стр. 113.

Ивана Мажуранића. Али ипак то не смета, да још многи сумњају у то, и да сматрају Његоша за творца тога спева.

* * *

Поменути спев Његошев о „Смрти Смаил-аге Ченгића“ који је Његошу неко узео — како Љ. Ненадовић саопшти — „Историја Црне Горе“ на француском, коју је опет по саопштењу Љ. Ненадовића, Његош послао француском писцу Беланжеу, — нису ни до данас пронађени, нити има наде да ће се икад наћи. Тако, покушај г. Павла Поповића, професора нашег Универзитета, да по париским библиотекама пронађе ту „Историју Црне Горе“ на француском језику, остао јеј без успеха; исти је случај и са спевом. Речи Љубе Ненадовића остале су само написане речи, само тврђења без реалне основе.

Појава, пак, „Смрт Смаил-аге Ченгића“ поздрављена је од свеколике књижевне критике као творевина, која је „прва међ свима умјетнинама у својој струци, да је и све народне престигла, да је чиста мишљу и језиком какове је струке нема у нашој књижевности“.¹⁾ За њу је речено: „Да није Иван ни прије ни после никада пером помакнуо по артији, ова сама цјесма ударила би му дично мјесто међу корофеји на словенском југу.“ Сам Вук био је њоме усхићен да је у писму Ткалцу рекао: „да нико на свијету не би био кадар љепше што написати“, а Немац Грим узвикну је, кад ју је прочитао: „*Alex wie in Hommer.*“

Сам спор о ауторству био је од неоцењене вредности по овај спев; он му је дао угледа и важности. Овај спор дао је и позитивних и негативних резултата: открио је све његове мане и врлине. „Јер сумња да је спев Његошева својина) нагнала је критичаре и књижевне повјесничаре, те су тачније почели проучавати постанак, садржај и облик Мажуранићеве пјесме, поређујући је с делима Његошевим. Тим поучавањем је Мажуранићева пјесма добијала све већу цијену. Наука је освијетлила њене лепоте и мисаону дубину, те изнијела значајне особености пјесме према осталим производима наше новје књижевности.“ Као негативне резултате, овај је спор указао колико од у спеву неверно историско престављање у погледу Новице као потурице и Дурака, у ствари попа Милутина Церовића, и колико је неверно цртање црногорског живота и обичаја.

Данас, пак, кад у свему рачунамо само са стварним чињеницама, не може ни бити речи о неком плагијату — „присподоби“ до стране Ивана Мажуранића. Спев „Смрт Смаил-аге Ченгића“ је једино својина Мажуранићева. Јер „човек, који се бави песништвом, па прочита с једне стране песмотворе вла-

¹⁾ „*Neven*“ 1858 г. стр. 224; број 4.

Спор о ауторству

дике; с друге стране „Ченгић-агу“ рећи ће, то је из две разне главе, две разне душе, из два разна срца, као што ће драгуљар на први мах без умовања рећи: то је рубин, а то је смарагд.“¹⁾

Јован Ј. Бабић.

ПОЛИТИЧКА РАЗМАТРАЊА

ПОЧЕТАК РАДА УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ. СУКОБ ВЛАДЕ СА КОМУНИСТИМА. — КАБИНЕТ НИКОЛЕ ПАШИЋА.

Избори за Уставотворну Скупштину извршени 28 новембра прошле године дали су, са државнога гледишта, неповољне, и ако иначе очекиване резултате. Конституанта је, с обзиром на број заступљених странака и фракција, испала још шаренија, разнороднија и више подепана него што се мислило. У Скупштину је дошл осам само већих и знатнијих странака и група: демократи, радикали, комунисти, Радићевци, земљорадници, муслиманска организација, социјал-демократи, републиканци, — не рачунајући групу „Хрватске Заједнице“, Буњевце, тежачку странку и неколико неутралних или дивљих посланика. Антагонизам ових странака и група, где је свака била против свију осталих, није обећавао успешан рад Уставотворне Скупштине, тим пре што бројни однос појединих партија није ни једној од њих давао ни апсолутну ни релативну већину, ни виднога и осетног престижа у Скупштини. Долазећи сувише доцкан, бирана после двогодишњег компромитовања државне власти, у времену набујаје корупције, Конституанта је по свом парлајском и личном саставу доиста верна слика свога времена: опште пометености, неначелности, моралног дезинтересовања и незадовољства.

Било је, дакле, сасвим природно и разумљиво, што је Уставотворна Скупштина, одмах у почетку, наишла на знатне

тешкоће. Пре свега, класне, племенске и верске организације добиле су један знатан број представника у Конституанти. Од 419 посланика у њој, 58 су добили комунисти, 50 Радићевци, 25 муслимани, 37 земљорадници, 15 клерикали. Укупан број посланика ових странака износио је од прилике толико колико укупан број радикала и демократа (93+94). Додајте мањи број републиканаца „заједничара“, социјал-демократа, тежака и дивљих, па ћете добити приближну слику о програмном и страначком шаренилу уставотворног тела, које је бирано са задатком да формира уређење и односе у једној новој и проширеној држави после дугогодишњег рата и велике европске конфлгације.

Невоља од оваквог састава Конституанте није била само у партиској поцепаности и мржњи, него још више у основним политичким тенденцијама и антиподним погледима на нову државу, а највише у методима политичке борбе. Комунистичка партија, усвајајући интегрално програм московске Треће Интернационале и сматрајући се за просту секцију те организације, није ни мало крила да ће се свима средствима борити против државе и да одбацује све принципе демократије и све скрупуле у политичкој борби, прихватајући начело диктатуре и терора. Радићевци су учинили то исто, и ако мало друкчије. Они су, на своме великом збору у Загребу 8 децембра, одбацили јединство, прогласили „независну Хрватску републику“ и одлучили да не долазе у Београд и не улазе у Конституанту. Тај збор Радићеве партије на загребачком Сајмишту није стварно ништа изменио, јер странка није ништа покушала против данашњих представника цивилних и војних власти, и зауставила се на доношењу те бесмислене и конфузне револуције. Али, на страну то. И Радићевци и комунисти усвојили су једну логички немогућу тактику. У својој мржњи на државу и демократију, они су дошли у сукоб са најобичнијом логиком. Јер, комунисти могу бити; против парламентаризма, али онда не могу бити у Парламенту; Радићевци су узели учешћа у изборима за Конституанту, изабрани за ту Конституанту, и онда, логично, морају доћи у њу, и само у њој заступати своје идеје ма како оне биле оправдане или апсурдне — то је за општу логику ствари најзад индиферентно. Иначе, и овако како су они схватили и почели своју улогу, они су прешли на једну нелегалну, и насилничку борбу не само против досадашњих закона, који се, напослетку, могу и суспендовати у Конституанти, него против сваког морала и смисла, што се ни у ком случају не може одобрити.

Такав поступак, као што је предвиђено, морао је изазвати реакцију на другој страни, у странкама демократа и радикала. Те странке, стојећи бар у најопштијим питањима, на становишту одржања данашње наше државе и демократије, брзо су

прихватиле наметнуту борбу нелегалним средствима, тим пре што су се и остале странке које су своје федералистичке тенденције хтеле потпомоћи једном неодређеном и сумњивом акцијом у овој борби државних и антидржавних елемената, показале неспособнима да своје идеје пропагирају и формирају на јасан и довољно искрен начин. И на тај начин дошло је до сукоба између владе и комуниста. 29 децембра прошле године освајана је излепљена по Београду једна „Обзнана“ владе Г. Д-р Миленка Веснића, у којој се објављује растурање комунистичких организација, обуставе комунистичке штампе и конфискација комунистичких архива. Свој поступак и одлуку, која се сместа почела приводити у дело, влада је моћивисала добијањем докумената о проврату који су комунисти спремали у најкраћем року, од неколико дана. Осим тога, и то је од нарочитог значаја, влада се није ограничила на мере против евентуалних преврата комунистичких и успостављања „диктатуре пролетаријата,“ него је, врло јасно, почела спроводити ове мере и против свих осталих који би радили „против постојећег стања.“ На тај начин дошло је до сукоба између жандармерије и републиканаца после републиканскога збора код „Славије“ 2 децембра, до узапћивања листова који су оштрије критиковали рад владе и т. д.

Сукоб владе и комуниста може се објективно посматрати и ценити само с обзиром на извесне главније принципе демократије. И ма шта се иначе желело и говорило, ма колико се показивало воље да се демократија компромитује и замени вољом појединаца, клика и чијом било диктатуром, здрав политички живот је и данас још омогућен само у спровођењу и чистоти једног демократског режима. То важи нарочито за нас где су добре традиције још слабе, и особито данас, када је после рата, настао вашар и од оно мало здравих друштвених односа које смо имали до рата.

Међутим, као што то обично бива у временима несређених прилика у друштву и држави, на демократске принципе се нису обзирали ни комунисти, ни влада. И она и они претпоставили су да политичку борбу доведу на терен нелегалности, управо силе, и да свет оставе у разумљивој недоумици ко је у праву, и да га, с друге стране, ставе у положај пасивног посматрача догађаја. Што се тиче нас, ми ћемо сасвим отворено казати своје уверење да у овом сукобу немају пунога права ни комунисти ни влада, и то из простог разлога што су се обе стране огрешиле о неприкосновене принципе правде и демократије.

Један од тих принципа је принцип већине и права већине да политичку власт има у својим рукама. Комунисти, негирајући права већине и стојећи на принципу диктатуре, и то диктатуре једне класе, и диктатуре мањине, од почетка су

лишиле себе права заштите од стране демократије. Не може се, у одбрану наше комунистичке партије, казати на то, да би је требало третирати одвојено од руских бољшевика; јер су наши комунисти отворено признали да су просто једна секција, односно извршни одбор московских диктатора у т. зв. Трећој Интернационали, да су интегрално примили не само њихову идеологију и начела, него и њихову тактику, да су дакле и почели практично приводити у дело диктатуру једне класе, диктатуру мањине, вољу мањине против воље већине, што се, то је јасно, баш у интересу слободе и демократије, не може толерирати. Осим тога, врло је важно да је наша комунистичка партија изгубила и своју независност, своје право самоопредељења, да је драговољно пристала на све услове Лењина и Троцког, не водећи рачуна о своме народу и својој земљи, о њиховим интересима и потребама, што није случај са комунистичким партијама других народа, и што чини да се наши комунисти не могу респектовати као зрела и слободна странка, јер су се декларирали као агенти руских бољшевика, о чему дају доказа и дојучерашњи њихови другови, сада одвојени око листа „Социјалиста“, који нису могли абдицирати на рођено достојанство и право самоопредељења своје странке. Али наш народ, држимо, није водио своју стогодишњу борбу за независност и слободу и последњи крвави рат од неколико година само зато да ту слободу изгуби и да потпадне под диктатуру и тиранију не једне стране државе него једне туђе странке.

И док је реч о комунистичким покушајима да изврше преврат у корист и ради диктатуре мањине, док је говор о њиховом насртању на слободу и право осталог света и на принципе демократије, дотле је јасно да су они могли очекивати овакав развој догађаја и да нису могли рачунати на симпатију народа.

Али је невоља у томе што се у борби против комуниста и влада огрешила о принципе слободе и демократије, што је баш у интересу те исте демократије требало избећи у сваком случају. Онако исто као што комунисти нису поштовали принцип већине, тако ни влада није респектовала други демократски принцип, принцип слободе мисли. Ствар је, међутим јасна. Демократски режими се не смеју грешити ни о једно основно начело демократије; респектовањем тих начела, они добијају и одржавају поверење маса, стичу у духу тих начела већину која их осигурава и брани од преврата, незадовољства, диктатуре одозго или одоздо, и која им даје ауторитет духовног престижа и материјалне силе после тога. Према томе, влада Г. Др. Милинка Веснића, као и свака друга, имала је права да угуши сваку акцију која би ишла против воље већине, против демократије, државе и народа, али није имала права

да у спровођењу једнога права погази друго, да угуши комунистичку штампу, јер и она мора уживати општу слободу исказивања мисли, макар оне биле и најапсурдније. Још мање је оправдано проширавање таквих схватања и поступака и на остале странке или другу штампу, на пример републиканску, или независну, која би критиковала и неповољно ценила владине поступке. Јер то је опет употреба незаконите и неделегираније власти, самовлашће или диктатура, а диктатура у сваком облику и с чије било стране антипод је слободе и демократије.

Мимо ових, чисто начелних разлога, влада Г. Веснића није имала ни формалнога права да учини овако како је учинила. Она је 29 децембра већ била у оставци. Истина да до образовања нове владе, стари кабинет врши све своје функције. Али је у том моменту заседавала Конституанта у Београду. Влада је без обавештења и одобрења Скупштине приступила једном акту чији замашај далеко прелази важност обичних права и надлежности једне владе. Једино оправдање за овај акт без санкције Парламента био би у појави непосредне опасности за државу или слободу, у коме случају извршна власт може приступити самостално, али ипак под условом накнадне санкције Парламента. А та санкција нити је тражена, нити се, како изгледа, мисли тражити.

*

Одмах по извршеној акцији против комуниста, владу Г. Веснића је заменио кабинет Г. Николе Пашића. Нови кабинет је образован на основици споразума између демократа и радикала. Изузевши неколико непопуњених министарских места, у новом кабинету је остала већина чланова старе владе. Кабинет Г. Пашића прави утисак једног недовршеног кабинета, јер је неколико портфеља резервисано за остале партије које би желеле помагати владу у решењу уставног питања. За сада странке се, из разних побуда, не показују веома расположене за улазак у кабинет. Муслиманска Организација ставља извесне теже услове, који се можда неће моћи примити. Земљорадничка Странка је изјавила да ће помагати владу у доношењу једног устава који не би био федералистички и потпомагао тежње сепаратиста. Али из чисто тактичких разлога странке земљорадници не жете улазити у владу.

Укупно узевши, први дани Уставотворне Скупштине нису се показали врло плодни, нити обећавају брзу и солидну акцију, у консолидовању земље и учвршћавању демократије и парламентаризма.

То консолидовање пак мора бити први, прешни и најглавнији задатак данашњег времена, и само она странка и они људи који буду у том погледу стицали поверење, моћи ће савладати и све тешкоће тога посла који је тежак, то је несумњиво.

Ф.

МИСЛО

УРЕДНИК В. ЖИВОЈНОВИЋ

КЊИГА ТРИДЕСЕТ ДЕВЕТА

СВЕСКА 297—304

ВЛАСНИК СМИЉА ЂАКОВИЋ
БЕОГРАД, 1932.

Музички преглед

БЕОГРАДСКА МУЗИЧКА КРОНИКА
1931—1932

Општа разматрања. Најважнији услови за нормалан и интензивни развој уметничког и опште културног живота изгледа да су и код нас почели пристизати и дозревати. И поред овако критичног духовног и економског стања у коме се налази данашњи свет, потреба за духовним стварањем и доживљавањем није се умањила; чак се појавом интензивније животне борбе у великој мери и појачала. Наше музичке прилике показују тај феномен можда у његовом најкристалнијем облику, јер услови за нормалан развој музике спадају у најкомпликованије и најкарактеристичније.

Потребно је да се овде осврнемо на чињеницу, да се, и поред овако значајног развоја нашег музичког живота, нису остварила предвиђања неких и сувише занесених оптимиста о благостању и напретку наше домаће музичке продукције. Јер скок потражње и потреба превазишао је далеко максимум капацитета домаће продукције (на пр. у току ове године наше велике музичке установе имале су на својим концертима редовно пуне концертне дворане, а међутим пружале су тој многобројној и ревносној публици углавном старија и већ позната дела). Узроци застоја у стварању код појединих композитора различити су: неки су са својим схватањима уметности као социјалне и животне потребе и са уметничком идеологијом коју су заступали у својим делима, доспели у ћор-сокак, док су други, гипкији или снажнији, увидели потребу за еволуирањем, регенерацијом, због чега су се за моменат зауставили, да би могли коракнути новим и сигурним путем.

*

Схватања и смерови. Претежну већину и данас још код нас сачињавају људи изразито индивидуалистичког схватања уметникове функције и значаја у друштву. Ти људи (који су уједно и најутицајнији код нас) губећи за моменат из вида услове под којима се један уметник рађа и живи, и њихов утицај на ток његовог стварања, истицали су као примарно за културу неког друштва индивидуалне вредности, док су колек-

тивне покрете стазљали у други ред. Апсурдност и крах њиховог схватања наступао је тада, кад су покушавали да објасне или измире те спољне са унутрашњим узроцима. Логика правог стања ствари није могла трпети упорну једностраност њиховог гледишта. Најзад кад се данас са историског отстојања посматра значај једног А. Вивалдија, Хендла и Баха, који у основи као карактери претстављају савршене антипode, свакоме је јасно да они не претстављају три супротна стремљења, него један колективни замах своје епохе. Слика ће бити савршенија ако се њима дода још и Д. Скарлати, поред многих других јачих и слабијих. Ни за једног од њих не може се рећи да је ударио неки сопствени печат своме времену; управо ствар стоји таман обрнуто: они су (ко више ко мање) најчистији и најизразитији музички преставници тога времена, који су кроз музичке облике дали највећнији и најпотпунији документ своје епохе.

Из погрешног схватања произлазе и погрешни закључци, који се у нашој дневној критици свакодневно јављају, о утицајима јачих композиторских личности на слабије или о утицајима старијих на млађе. Особито то звучи парадоксално кад су у питању савремени композитори, који су, природно, у сталном покрету и тражењу. У питању су само опредељења појединаца некој великој групацији, у чему појединци (па и најснажнији) играју другоразредну улогу неке врсте посредника или адвоката колективног покрета, коме и сами припадају и само са тог гледишта може бити речи о утицају појединаца. Ко није свестрано упознат са данашњим важнијим уметничким правцима Европе, Русије и Америке, опасно је и да покушава критиковати и доносити закључке.

Није тешко уочити чињеницу да од наших млађих композиторских снага, који сваке године пристижу у све већем броју са студија на страни, сваки од њих долази већ определен, као заступник некога од великих европских покрета. Ту има најразноврснијих нијанса: од крајње деснице до најекстремније левнице. За културни развој наше средине то је од двојакe важности: оваква различитост и разноврсност схватања унеће више динамике у наше досада релативно мирне прилике, и оваква одлучна, каткад и дефинитивна опредељења довешће до коначног решења проблема нашег колективног уметничко-музичког стила.

Углавном осећају се две струје: умерена и екстремна. Ипак би можда тачнија била подела на оне који интелектуално доживљују већ минуле покрете (чији су животодавни извори већ пресахнули или им је бар најсвежија снага од ранијих генерација исцрпена), и на оне који грозничаво суделују у своме времену и интензивно га доживљују и изражавају кроз своја дела.

*

Личности. Данас је заиста мало оних, који располажу уједно чистим уметничким темпераментом и снажном моралном чврстином. Недостаје нашем друштву оно, (докле ћемо то да кријемо?!), што би се кратко могло назвати: велики уметнички карактери. То је уједно једна од најопаснијих и најобеспокојавајућих појава при изградњи наше младе културе, која се, данас кад се са зидањем кренуло изнад темеља, подмукло и сигурно увлачи у зидове будуће зграде. Недаћа је увећана тиме, што су људи, интелектуално обдарени и са јаком амбицијом и вољом за успесима, али којима недостаје чистог уметничког инстинкта, посели важне положаје и одатле помоћу корупционистичких махинација упућују уметност редовно погрешним правцем. Разуме се да они нису у стању директно да утичу на начин и ток стварања појединих композитора, али вештом уметничком политиком стварају атмосферу, која спречава да дођу до изражаја праве уметничке вредности. На срећу има и часних изузетака, ретких, али који баш због тога заслужују да буду свим силама поштомугнути од људи, који имају чисту искреност, добру вољу, праве уметничке способности и који нису окаљани и окрњени интригама, уметничко-политичким махинацијама, и које није почела да ждере болесна амбиција за грабљењем утицајних и рентабилних положаја.

*

Композитори. Од најстарије генерације живих композитора једини који је успео да се одржава у живом и компликованом саобраћају модерног живота је **П. Крстић**.

Милоје Милојевић, који је преко Мокрањчевог националног романтизма додирнуо скоро све правце који су до Европског рата (и давно пре тога) били у моди, показује после рата намеру, да се приближи младима. Претставник интелектуалног, или боље, академског експресионизма, (тог захукталог покрета, који су водили људи са повишеном температуром и празним желудцима, који је прохујао Европом као сабласт у доба немачких револуција, гладовања и инфлација и који је у свима уметностима зарио свој дубоки траг), он увек има довољно окретности да себе одржава на површини дневних догађања и претставља као одушевљеног идеалисту и поборника модерних стремљења. Међутим он није био у стању да у својим делима да документ свога времена (као што је то дао Хиндемит у пунокрвној експресионистичкој **Свити 1922** за клавир); јер са линијом свога развоја оставља утисак човека, који вечито задоцњава за воз и најзад ускаче у погрешна кола. Као композитор без јаче индивидуалне снаге он не успева да у својим делима измири та разнородна струјања, која остављају утисак непревреле хетерогене масе. То је изразит пример еклектизма у правом и једином његовом

смислу речи (види: Х. Риман, Музички лексикон, 11 издање, I стр. 458).

Штеван Христић претставља данас зрелог уметника јаке креативне снаге и великог техничког искуства. Својим *Ојелом* успео је да да чист и савршен облик, што је готово црва реткост у нашој музичкој литератури. У својим последњим композицијама (фрагменти из балета *Охридска легенда*), спонгано је нашао стварне додирне тачке са новим тежњама и потребама времена. То је у ствари један од најсрећнијих обрта у историји наше музике који опет сведочи, да овако опасне кораке могу чинити само они, који располажу сигурним инстинктом и снажним уметничким талентом.

Коста Манојловић оставља утисак уметника, који не успева увек да се са довољно снаге и убедљиво изрази. Он у границама својих моћи покушава да у себи измисли Мокрањца и строге контрапунктичаре (које схвата на један схоластичарски начин) са умерено модернима, што претставља не-благодаран и веома ризичан посао.

Јосип Славенски обилује бујном фантазијом али не и довољном снагом за синтезу облика. У основи национални романтик без неке велике самокритике, али веома даровит, уз то гибак за савремене проблеме, он уноси у свој став оно, што би се могло назвати егзотиком: у својим тражењима он наилази на балканску музику и износи је (попут једног Цирила Скота или рецимо В. Нимана, али савршено другим сретствима) пред Европу као нешто ретко и веома занимљиво. Ту баш лежи и тајна његовог успеха на страни. Он је сликар балканског пејзажа, путописац у тоновима, који у брзини види само спољну скраму балканског села, али не и унутрашње језгро балканске колибе и појате. Његов стил одаје ове изворе: бескомпромисни реализам Мусоргског, моторна ритмика Стравинског (али без оне необуздано стихијске динамике, која се код Стравинског јавља тек као резултат високог напона ритмичке фреквенције), тешке и експлозивне дискордације Бартока и наклоност за патетичну мелодиску линију, чије порекло вероватно да вуче од Корада.

Миховил Логар, веома продуктиван, дефинитивно се зауставио у објективизму последњег Стравинског, али без неке јаче индивидуалне црте, која би била својствена рецимо једноме Шостаковичу или Мосолову.

Михајло Вукдраговић није још изишао пред јавност са неким значајнијим делом. У својим хорским композицијама не крије своју јаку наклоност према импресионизму, ма да не црпи снагу директно из његовог првобитнијег, чистијег извора (*Дебиси*), већ пушта на себе без неког видног отвора утицај популарног Пучинијевог веризма. Он бар засада не показује ни најмању намеру за изналажењем нових путева и видика.

Предраг Милошевић својом *Малом свитом* за клавир, која не пребацује домет пост-импресионистичке школе, оставља штур утисак једног сухог испредања музике из прстију.

Јован Бандур изгледа да је дефинитивно ударио путем неокласицизма, чији поборници у Европи спадају данас у најплеменитије и најпунокрвније претставнике музичке уметности. За базу своје изражајне форме прихватио је народну музику свога тла и поднебља и тако иставио у први план интересовања један од најактуелнијих проблема савремене домаће музике. Додуше он свој стил има још доста да чисти од разних остатака својих ранијих навика, али консеквенца којом спроводи своју идеју и решеност да истраје у томе, буде веома жив интерес за његово будуће стварање.

Светомир Настасијевић је јака индивидуална и изражајна снага, спада у ред наших најконсеквентнијих примитивиста и ал фреско композитора. Међутим у својој петочиној опери „Међулушко благо“, као и у својим камермузичким, клавирским, вокалним и осталим многобројним делима, још не показује склоности да изиђе из сразмерно уских оквира националног идеализма. Својом пунокрвном музикантском природом и финим претежно лирским темпераментом успева да равноправно одржи место (иако углавном самоук) са нашим најјачим композиторским снагама. Кад буде успео да отстрани неке застареле техничке манире у своме ставу и инструментирању, имаће се с њим да рачуна као са једном од најзначајнијих композиторских вредности.

Милану Бајшанском недостаје снага за облике веће идејне и уметничке концепције. Цео његов рад оставља утисак епигонства, без доживљавања, без духовног замаха целокупне личности, не и без финијег укуса. Није немогуће да и он покуша поћи својим путем.

*

Диригентски: У овој музичкој сезони поред старих диригентских звезда, који су своју дужност према својим назорима и способностима испуњавали коректно, било је покушаја и са новима. Али ту се баш појављује проблем, јер су чињени покушаји управо са онима, који немају најглавније услове за тај посао. Оркестарским (па ни хорским) диригентом не постаје се само простим махањем палице, ако се већ нема унутрашње ватре. Одговорни критичари (особито дневних листова) носе велику кривицу, ако у интересу друштва и самих дебитаната једним одлучним ставом не одврате те амбициозне и младе људе од даљих неозбиљних и штетних покушаја. Јер је то сува штета и дангуба за сам прогрес. Било је међутим и сретних покушаја, који буде најживљи интерес.

*

Репродуктивна уметност. Домаћих репродуктивних уметника имамо мало, и добија се парадоксалан утисак, да их је

све мање, уместо да је обратно. Међу инструменталистима врло се ретко налази на перфектне мајсторе свога заната. Скоро да их уопште и немамо. Нити они сами показују тежњу за усавршавањем. Осим неколико виталнијих снага, које се жилаво и истрајно одржавају у коњукутури, све је остало утонуло у дубоки мир школских учионица. С друге стране недостатак шире културе и дубље уметничке концепције код певача (нарочито ово важи за огромну већину тако званих оперских певача) чини, да се концертни живот са домаћим снагама спустио до нуле, што за нашу културу претставља ненакнадиву штету, за шта ће прави кривци најзад морати искусити казну ма у ком облику.

*

Кришика. Проблем критике спада код нас заиста у најтеже проблеме. Лични и субјективни каприси као и факат, да се критика развила јаче и од саме продуктивне уметности, можда и преко допуштених граница и тиме охоло распрострла свој отровни утицај на масе, чији је слободни суд увелико спутала, допринели су да се унесе велика забуна у наш музички свет. Нелојалност, сувише лични став, подметања и нетачна изношења, нестварне оцене и ћудљиви судови и уз то још недовољно оправдане панегирике, које имају да послуже у протекционашке и рекламне сврхе, спустили су ниво критике до незавидне границе.

*

Музичка наука налази се код нас у сасвим примитивном стадијуму. Оно што је до сада писано или је сувише штуро или је пренабијено (из чега се види да су аутори били убоги грешници или бесни и необуздани мудраци). Ни једно ни друго не базира на последњим искуствима науке, што би са њихове стране хтело на силу да се претстави. Што је најглавније, почетници остају лишени најглавнијих сретстава за учење основних појмова музике, јер нису у стању да се послуже домаћом научном литературом.

*

Педагози. Београд нема велики број добрих педагога, али су разлике, кад се појаве, веома оштре: добри спадају у првокласне док они други не претстављају никакву вредност. Највећи недостатак ових других лежи у томе, што им потпуно недостаје смисао за буђење уметничког инстинкта код ученика. Зато је главна дужност наших двеју музичких школа, да, уколико им могућности допуштају, што радикалније реорганизују свој наставнички кадар.

*

Музичке установе. Рад у великим музичким установама претставља проблем, који није само унутрашњи проблем тих

установа (биле оне државне или приватне), већ спада у сферу интересовања најширих народних слојева. Задовољићемо се засада само замерком, да извођачка тела појединих установа, са малим изузетком, нису обраћала довољну пажњу млађим и најмлађим домаћим композиторима. Нека се тамо не заборавља, да су они дужни да подједнако потпомажу све домаће снаге, ма коме правцу или епохи оне припадале!

*

Аматери су једна од најдрагоценијих наших вредности. Ја заиста немам довољно речи похвале и дивљења за њихову несебичну пожртвованост. Дужност је најпреча свих нас, да те вредне и неамбициозне људе, који толико много доприносе нашој уметности, по њиховом примеру, неамбициозно потпомогнемо и потстрекнемо у њиховом племенитом послу.

*

Листови. Скоро је невероватно да у Београду не постоји ниједан идејни музички лист. Наравно да би морала постојати и група идејно сродних људи, која би кроз тај лист пледирала за своје гледиште. Овим се испоставља питање разгруписавања београдских музичара, које све више постаје неопходном потребом.

*

Публика. Проблем публике и њеног васпитања појављује се у доста замашним размерама, да ће о њему бити говора у засебном чланку. Засада оволико: досадашњи систем ширења музичке уметности у најшире народне масе показао се као промашен и непотпун. Јер се цео резултат најзад сводио на неколико хиљада (!) људи, којима је музика била потреба. Мишљење да музику треба да слуша само онај кога она интересује и привлачи, коме је она „потреба“ мора се одбацити у основи. Модеран музичар мора као свој животни циљ имати стално пред очима дужност музичког васпитања најширих маса. Тим масама је до сада било онемогућено присуство на музичким изведбама (из економских, техничких и психичких узрока). Зато ће бити дужност младих композитора, да удруженим снагама започну велики посао образовања широких народних маса варошких, а особито сеоских. Два схватања су се сударила: пасивно, пустити да музику уживају само они који су у повољним приликама и који за њу имају интереса (јер су били у могућности да развију тај интерес вању), и активно, привући што шире масе, заинтересовати их и дати им могућности да и оне могу открити та неслућена олакшања од свакодневних животних терета и уживања која им може пружити музика. — Ту лежи прекретница новог времена — и можда нове уметности...

Миленко Живковић

5

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

	Смештај у библиотекама	
	Немањина 22-26	А. венац 1

1.	НАСЕЉА СРПСКИХ ЗЕМАЉА: насеља, порекло становништва, обичаји приредио Борисав Челиковић Београд: Службени гласник: САНУ, 2011.	+	+
2.	НАСЕЉАВАЊЕ СРБИЈЕ: насеља, порекло становништва, обичаји приредио Борисав Челиковић Београд: Службени гласник: САНУ, 2011.	+	+
3.	ЗНАМЕНИТИ ДОГАЂАЈИ НОВИЈЕ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ: укратко у везаном и простом слогу Герасим Георгијевић Београд: Службени гласник; Горњи Милановац: Музеј рудничко-таковског краја, 2010.	+	+
4.	СТАРО СРПСКО КЊИЖАРСТВО Велимир Старчевић Београд: Службени гласник: 2011.	+	+
5.	УЗРОК СВЕГА Ким Мунзо Београд: Ренде, 2012.	+	
6.	СВАКА ТРЕЋА МИСАО Џон Барт Зрењанин: Агора, 2012.	+	
7.	ДРУГИ ВЕТАР Павел Крусанов Зрењанин: Агора, 2012.	+	
8.	ЛУЧКЕ ВЕСТИ Ени Пру Зрењанин: Агора, 2010.	+	
9.	БОРХЕСОВА ДЕЦА: Антологија савремене аргентинске приповетке Зрењанин: Агора, 2012.	+	
10.	ФРАНЦУСКИЊЕ И СРЕЋА Џејми Кет Колан Београд: PortaLibris: СЕТ, 2012.	+	

	Смештај у библиотекама	
	Немањина 22-26	А. венац 1

11.	ИМПЕРИЈЕ ОД ПЕСКА Дејвид Бол Београд: PortaLibris, 2008.	+
12.	КУЋА СВИЛЕ Ентони Хоровиц Београд: PortaLibris: СЕТ, 2011.	+
13.	КУЛ ШТРЕБЕР Пит Џонсон Београд: PortaLibris: СЕТ, 2011.	+
14.	ПЕРУНОВ ХРОНИЧАР: Заборављена легенда древне Сорабије Београд: PortaLibris: СЕТ, 2012.	+
15.	СЛУЧАЈ ГОСПОЂЕ МАРКОВИЋКЕ: Последњи грех Драгољуб Стојковић Београд: PortaLibris: СЕТ, 2011.	+
16.	ЗМАЈ И ЖДРАЛ: роман о Милошу Обилићу Александар Тешић Београд: PortaLibris, 2009.	+
17.	ЈЕДНА МАЛА ПРИЧА Ева Адолфсон Београд: Профил књига, 2010.	+
18.	НА КРАЋЕМ КРАЈУ СУНЧАНЕ АЛЕЈЕ Томас Брусиг Београд: Воока, 2012.	+
19.	СВЕ ПОХАРАНО, СВЕ СПАЉЕНО Велс Тауер Београд: Воока, 2011	+
20.	ЉУБАВ ТРАЈЕ ТРИ ГОДИНЕ Фредерик Бегбеде Београд: Воока, 2012.	+
21.	ФРАНЦУСКИ РОМАН Фредерик Бегбеде Београд: Воока, 2012.	+

6

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ ЗА
ПЕРИОД НОВЕМБАР – ДЕЦЕМБАР 2012. ГОДИНЕ**

1. ЈУГОСЛАВИЈА, МОЈА ДЕЖЕЛА
Горан Војновић
Београд: Ренде, 2012.
2. ПЕДЕСЕТ НИЈАНСИ – СИВА
Е. Л. Џејмс
Београд: Лагуна, 2012.
3. ПЕДЕСЕТ НИЈАНСИ – МРАЧНИЈЕ
Е. Л. Џејмс
Београд: Лагуна, 2012.
4. ПРОХУЈАЛО С ВИХОРОМ
Маргарет Мичел
Нови Сад: Издавачко предузеће
Братство-јединство, 1962.
5. НЕПОСРЕДНА ОПАСНОСТ
Вилбур Смит
Београд: Алнари, 2012.
6. КИШОН ЗА ЗАЉУБЉЕНЕ
Ефраим Кишон
Београд: Book, 2010.
7. СВЕТЛО ИЗМЕЂУ ОКЕАНА
М.Л. Седман
Београд: Лагуна, 2012.
8. АНАСТАЗИЈА
Колин Фалконер
Београд: Алнари, 2012.
9. ЦАРСТВО, ТО СИ ТИ
Хавијер Моро
Београд: Алнари, 2012.
10. ЦЕНА СЛОБОДЕ
Џасвиндер Сангера
Београд: Алнари, 2012.

PREPORUČUJEMO

1. Mira Otašević: ZOJA / Beograd: Geopoetika, 2012.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=2870>

Kao da razvija fotografski fim, prolazeći kroz sve stupnjeve procesa u kojem se kombinuju svetlost i hemija, da bi se došlo do jednog jedinog svetlosnog zapisa o prolaznosti – tako Mira Otašević plete (još jednu) priču o dvadesetom stoleću.

Kroz sudbine žena, koje vezuje na različite načine bavljenje fotografijom, koristeći se tim medijem kao nekom vrstom vizuelne potke, prelama se dvadeseti vek i lome se njihovi životi: od privida pariskog spokoja do početka tridesetih godina dvadesetog veka, preko polja smrti Španskog građanskog rata, pošasti Drugog svetskog rata i rata u Vijetnamu, preko pobune 1968, Bliskog istoka, do jugoslovenske tragedije i Sarajeva devedesetih godina minulog veka.

Mnoga imena su stvarna (Berenis Abot, Vivijan Majer, Robert Kapa, Aragon, Suzan Zontag, Anri Kartje-Breson, Dajan Arbus) kao i događaji i iskustva, ali su, ipak, samo povod i faktografsko pokriće za jedno zgusnuto i upečatljivo putovanje kroz prošlo stoleće, povest umetničke avangarde, ali i uranjanje u unutrašnje, intimne prostore isprepletanih života žena i muškaraca o kojima piše Mira Otašević.

Milan Ristović

2. Ingmar Bergman: RAZGOVORI U ČETIRI OKA / Beograd: Geopoetika, 2012.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=2718>

Razgovori u četiri oka završni su deo Bergmanove svojevrsne autobiografske trilogije koju čine još i romani Najbolje namere i Rođeni u nedelju. Ovaj veliki majstor filmskog i književnog rukopisa sa elegancijom i bespoštednom iskrenošću oslikava čulni, duboko intiman portret svoje majke, visprene, lepe žene snažne volje, koja je, kako je to detaljno opisano u Najboljim namerama, ishitreno uletela u brak sa Henrikom – brak koji je za nju i suviše rano prestao da bude izvor zadovoljstva i ispunjenja. Intimnije i dublje nego što smo mogli da očekujemo, Bergman nas u ovom romanu pričom o preljubi uvlači u tegoban pokušaj da razume svoje roditelje, njihov međusobni odnos, kao i odnos prema deci. Razapeta između vere i sumnje, moralnih stega i pobune, zadovoljstva i krivice, Ana se u odvojenim razgovorima, sa pastorom – duhovnim autoritetom iz detinjstva, mužem, majkom i najboljom prijateljicom, ispoveda, tražeći pravi savet, ili oprostaj, koji bi je usmerili na put ka sreći.

Komponovan u pet poglavlja – razgovora, ovaj lirski i na momente turoban roman zapravo je priča o većitim temama: usamljenosti, neutaživoj potrebi za ljubavlju, veri u Boga, grehu, slobodnoj volji, misteriji smrti, spasenju i iskrenosti.

Po romanu Razgovori u četiri oka snimljen je 1996. godine istoimeni televizijski film koji je režirala Liv Ulman, a scenario je potpisao Ingmar Bergman.

3. Deni Geđ: NULA / Beograd: Geopoetika, 2012.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=2822>

Istorijski roman o stvaranju moderne matematike pokriva pet hiljada godina ljudske civilizacije. Radnja romana *Nula* počinje zbivanjima u ratnom Iraku 2003. godine. Matematička nula početka je u drugom planu - glavna junakinja je Aemer, to jest njena inkarnacija u pet različitih vremena: u današnjem vremenu ona je arheolog u Iraku, a u prošlosti sveštenica boginje ljubavi, prostitutka, čitačica snova, kradljivica i robinja. Njenih pet života, prepunih napetih životnih scena, kreću se kroz prostor Mesopotamije, Uruka, Ura, Vavilona, Bagdada i Iraka. Iako je roman podeljen u zasebne celine, sve one pripovedaju zajedničku priču o ženi koja nije u stanju da ispuni Odsutnost. Kada se Praznina proširi sa lika junakinje na univerzalnu ravan, dobijamo knjigu koja oslikava pet hiljada godina čovekovog simboličkog predstavljanja Praznine.

Deni Geđ, francuski autor rođen 1940. u Alžiru, bio je naučnik, profesor istorije nauke i epistemologije; po obrazovanju matematičar, i u ovom romanu o stvaranju nule još jednom je pronašao koliko književne toliko i precizne reči za matematičke i životne brojeve (Geđ je autor čuvenog međunarodnog hit romana o istoriji i geografiji matematike – *Papagajeva teorema*, Geopoetika, 2000).

4. Žerar de Kortans: OGLEDALA / Beograd: Geopoetika, 2012.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=2784>

Jedne ledene januarske noći 1665. tri putnika ušla su u gradić Valonj pošto su savladali sve prepreke i provukli se kroz sve carine, ne znajući ništa o tovaru koji su nosili osim da je lomljiv, i veoma dragocen. Ta noć zauvek će izmeniti život Nikole d'Asana, plemića čiji je dolazak na svet obavljen tajnom i koji će dugo tragati za svojim dvojnikom ili dvojnicom, skrivenim negde iza ogledala.

Fasciniran istorijom, čovek uzbudljive lične istorije, Žerar de Kortans u ovom romanu dočarava francuski sedamnaesti vek, vreme Luja XIV, gradnju Versaja i čuvene Dvorane ogledala u njemu. U Francuskoj još ne umeju da prave ogledala kakva su potrebna, to umeju samo radnici-staklari u Veneciji, a Serenisima čuva svoj monopol ne birajući sredstva. Ali, ni veliki francuski kralj ne bira sredstva da ostvari svoj blistavi naum...

Borba za tehnološku prevlast, surova vlast koja ugnjetava i ucenjuje svoje podanike i diplomatska dvoiličnost, pozadina su na kojoj se odigrava jedna porodična priča koja će se stotinak godina kasnije završiti pod sečivom giljotine.

5. Džulijan Barns: OVO LIČI NA KRAJ / Beograd: Geopoetika, 2011.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=2695>

Suočavanje Tonija Vebstera sa svešću o tome da je sećanje sve što mu je u životu preostalo, ne bi bilo toliko dramatično da nije praćeno spoznajom da sećanje ne postoji. Postoji prošlost, kao gadan i mutan bezdan, i postoji imaginacija, da u tu prošlost zaroni i u njoj ne *pronađe*, nego *stvari*, utehu ili bol. Imaginacija glavnog junaka romana *Ovo liči na kraj* okovana je umom istoričara: preterano oslonjen na činjenice, a premalo sklon nostalgiji, Webster je potpuno nezaštićen u

trenutku kada shvati da je istina o njegovoj prošlosti suštinski drugačija no što je decenijama verovao. „Sad si potpuno sam, Toni”, kaže mu jedna od dveju žena koje su presudno obeležile njegov život; ona druga podseća ga na činjenicu da mu nikada ništa nije bilo jasno. Nije ni sada, dok pokušava da uhvati smisao života koji se kao veliki talas nezadrživo survava unatrag, ka onom početku iza koga nema ničega. Čak ni kraja: ovo liči na kraj, ali kraja nema: postoje eros i tanatos, istina i zabluda, ljubav i mržnja, ljubav i ljubav. I postoji nemir. Postoji veliki nemir.

Zoran Paunović

Nagrada Man Buker za 2011.

„U ovoj knjizi Džulijan Barns otkriva istine za koje je čitav život bio potreban da se iskristalizuju, oštri im ivice i polira do visokog sjaja”.

The New York Times Book Review

„Kratko, prelepo... To fundamentalno zastrašujuće pitanje – Da li sam ja osoba koja mislim da jesam? – izokreće se u iznenađujuće neizvesno... Kao što to Barns tako elegantno i snažno otkriva, svi smo mi nepouzdana pripovedači koje ne iskupljuje tačnost naših sećanja, nego naša spremnost da ih preispitamo”.

The Boston Globe

6. Erlend Lu: FVONK / Beograd: Geopoetika, 2012.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=2780>

Priča o neobičnom i neočekivanom prijateljstvu između jednog tipično luovskog lika: sredovečnog autsajdera, neprilagođenog usamljenika, sa apsurdnim opsesijama i strahovima, koji ne zna kako da se izbori s „nekulturom” i Jensa Stoltenberga, aktuelnog premijera Norveške, koji je starajući se o državi, izgubio sebe i jednostavan život. Iz potpuno različitih razloga, potištenost, usamljenost i čežnja za slobodom osećanja su koja dele ova dva tako udaljena čoveka. Rastrzan između odgovornosti prema zemlji i svojevrstne zavisnosti od politike, na jednoj strani, i želje za slobodom i običnim životom, na drugoj, Jens proglašava Fvonka svojim pobratimom i duhovnim savetnikom, što ih vodi u niz nadrealnih luovskih epizoda.

Iako se bavi aktuelnom političkom situacijom, verovatno motivisan velikom tragedijom u svojoj zemlji, Lu uz dečju perspektivu, potvrđuje i u ovoj knjizi vrhunsku literarnu zavodljivost, jer gotovo lakonskim refleksijama na neuobičajen način predstavlja položaj državnog vrha u trenutku velike krize u jednoj od najstabilnijih zemalja, čiji stanovnici, prema rečima autora, važe za najzaštićenije, pre svega finansijskom, odnosno ekonomskom i političkom sigurnošću.

Slabost u moći, usamljenost u neprestanoj okruženosti ljudima, potištenost u blagostanju, nedostatak slobode u samostalnom odlučivanju – ove naizgled začudne apsurdnosti nose univerzalnu poruku o bezvrednosti materijalnog bogatstva i političke moći, a složenost teme unosi u autorov prepoznatljiv humor dozu ozbiljnosti i filozofskog promišljanja o unutarnjem duševnom mraku.

7. Arsenije Jovanović: PRIČE SA GALIOLE: Vertikalni putopis / Beograd: Geopoetika, 2011.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=2667>

Priče sa Galirole Arsenija Jovanovića mnogo su više od putopisa. Vlasnik dinastije „Galiola” – jer svi Arsenijevi čamci i brodice na kojima je plovio zvali su se *Galiola* – pripoveda priču o svetu još od vremena kada je kao sedmogodišnjak spustio mamino korito za veš u reku i otisnuo se sa dvogodišnjim bratom u daleki svet. Otada, malo vremena je proveo na sidrištu, svejedno da li je u Rovinju ili u Beogradu. Luke postoje da bi se iz njih isplovilo.

U ovoj knjizi pluta rasuti teret jednog života koji se živeo punim jedrima. To su studije o pomorstvu, brodski dnevnik, avanturistički roman, memoari, vodič za plovidbu Savom i Dunavom, Crnim, Mramornim, Egejskim, Jonskim i Jadranskim morem. Brodio je Arsenije na svojim *Galiolama* mnogo dalje. I po horizontali, i po vertikali. „Galiola” nisu samo brodovi i čamci. Galiola je i hrid na Severnom Jadranu, tačka sa kojom se okončava ovaj putopis.

Dragan Velikić

Čovek bi rekao – ako putopisi uopšte imaju putanju, onda je ona horizontalna. Jer ide nekako pravo, u daljinu, čak i onda kada su pred njom prepreke.

Arsenije Jovanović nas je podučio da se horizontalnom putovanju može pridodati i ono vertikalno, i to istovremeno. Kada bolje razmislimo, jedno bez drugoga i ne idu. A on je svoje viđenje ovog svojevrsnog ekološkog putešestvija zahvatio upravo „uspravno”; i po dubini i po visini, od sidra do jarbola, od težine misli do lakoće zvezda, duboko do čistote vode i visoko do jasnoće neba.

U *Pričama sa Galirole* saputnici smo jednom neustrašivom i znatiželjnom duhu koji nas o jednom trošku vodi kroz slatke vode dveju reka i preko slane vode pet-šest mora. I sve to u tri različita putovanja, na više različitih a istih *Galiola*, sa raznoraznim mornarima – istovremeno!

Tako to ide sa putnikom po vodama sveta. Za njega su sva putovanja i svi brodovi – jedno.

Vladislav Bajac

8. Milan Milišić: OFICIROVA KĆI: roman / Beograd: Geopoetika, 2011.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=2672>

Dvadeset godina posle smrti Milan Milišić nam se obraća izvanrednim, do sada nepoznatim književnim delom – romanom *Oficirova kći*. Tako žanrovski zaokružuje svoj višestruki talenat: posle temeljnog, priznatog pesnika i sjajnog esejiste, u Milišiću smo dobili i elegičnog romanopisca.

Oficirova kći je počast jeziku, pripovest o odrastanju i nerazumevanju u nekada postojećoj domovini. Sisak, Šabac, Dubrovnik... Jugoslavija pre više od pola veka ogrnuta svečanim i setnim. Roman – elegija.

Pred nama je uzvišena tuga Milana Milišića.

Vladislav Bajac

Na ovoj pozornici kreću se, spojeni isprepletanim porodičnim i društvenim vezama, gubitnici preko kojih je prešla svom nemilosrdnom težinom *istorija*, oficiri raznih vojski, seljaci, ribari, propali dubrovački gospari, policajci, dečaci i devojčice, sluškinje, gazdarice, popovi i komesari. Porodica Milišićeve junakinje, devojčice Katice, takva je kakvu je mogao da sklopi samo ovaj prostor i njegove nestalnosti: „Majka se posredstvom tete Nicolette dogovara sa ilegalcem u Zagrebu, otac za to vrijeme u vojsci NDH, none simpatizer Italije, djed Dragomir folksdojčer, njegov sin u njemačkoj vojsci, baka Dara pomaže četnike i komuniste i sve ostale koji naiđu, dundo Damir šverca u Dubrovniku – luda kuća!“ Oni su kao oni putnici sabijeni u teskobu starog dubrovačkog tramvaja, čija će se poslednja vožnja završiti na (ne)očekivan način, koji je i metafora zajedničke sudbine i grubog kraja detinjstva; surovog, ali ipak potrebnog, otrežnjenja.

Milan Milišić je ostavio čitaocima ovaj rukopis kao deo svog dragocenog književnog zaveštanja, ugradivši u njega istančano poznavanje i razumevanje svog mediteranskog sveta, istovremeno otvorenog ka moru i prostranstvu, ali često skučenog i zagušenog jakim emocijama, naslagama tradicije i provincijalnošću...

Milan Ristović

9. Zoran Solomun: ZLATNO DOBA / Beograd: Geopoetika, 2012.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=2769>

Humor. Ironija. Seta. Kvizijezik. Ovo su četiri glavne odrednice knjige-prvenca filmskog reditelja Zorana Solomuna.

Naslov knjige odnosi se na vreme od nekoliko decenija socijalističke Jugoslavije, vreme detinjstva generacija rođenih sredinom pedesetih godina proteklog veka. Jasne su autorove namere da nam svoje detinjstvo, iz vizure dečaka, predoči na vrlo realističan način, pokatkad surov – najjačim oruđem na raspolaganju jednom piscu: jezikom. A taj jezik čitaoca konstantno dovodi u stanje „aha efekta“, bilo da pomoću njega prepoznaje lično ili prepričano iskustvo, bilo da ga svojom nepravilnošću (samo) zabavlja ili ga pak odvodi u književne i filmske asocijacije već znanih dela, recimo, Bore Ćosića ili Gorana Markovića.

Već viđeno? Ipak, ne bih rekao. Solomun se usudio da na tankoj žici nepoštovanja jezičkih pravila, što bi političari rekli – u okviru jezičke održivosti, i uz pomoć svoga izdavača, napravi smisleni rezultat. Tu je pred nama: hrabar, nepretenciozan, smešan do suza. Doduše, neko će (tužan, nostalgican, ljut) plakati i iz skrivenih razloga. Kako god bilo, ovo je knjiga ljubavi i knjiga za uživanje. Svaki čitalac će sam za sebe odlučiti da li je opisano vreme bivših života bilo zaista zlatno, srebrno ili samo – rđa.

Vladislav Bajac

10. Laš Fr. H. Svensen: **FILOZOFIJA RADA** / Beograd: Geopoetika, 2012.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=2816>

Kada sa prijateljima odigramo partiju tenisa to nazivamo uživanjem u razonodi, čak i ako je meč bio težak. Ipak, profesionalni teniser trening ne doživljava kao hobi, jer za igranje dobija novac. No, da li je rad isto što i posao i da li radom možemo nazivati aktivnosti koje nam ne donose prihode, među mnogim su pitanjima na koje Laš Svensen nudi odgovore u ovoj knjizi.

Od antičke Grčke i Aristotela – prema kome je naporan fizički rad rezervisan za robove, a slobodan čovek treba da razvija svoje umne sposobnosti – autor nas vodi kroz istoriju odnosa prema radu, sve do savremenog doba i čitavog žanra literature o menadžmentu i poslovanju.

Na ovom putu, smenjuju se Svensenova razmišljanja o ličnom iskustvu kada je radio kao čistač u fabrici, o poslu filozofa, o kapitalizmu, novcu, o traženju smisla u izboru zanimanja. *Filozofija rada* potkrepljena je analizama mnogobrojnih istraživanja i istraživača fenomena rada i posla (Hesiod, Marks, Hana Arent) kao i odlomcima iz popularnih serija i pop pesama koje se bave ovom temom.

U vremenu kada granica između radnog i slobodnog vremena bleđi, kad laptop zamenjuje odlazak u kancelariju, a napredna tehnologija fabričkog radnika, ova lako razumljiva i neposredno napisana knjiga vešto formuliše sve nedoumice i misli sa kojima se savremeni čovek bori u pronalaženju svoje idealne profesije.

11. Lojze Vizer: **KUVANJE POD DRUGIM ZVEZDAMA** / Beograd: Geopoetika, 2009.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=1729>

Iako je u njoj predstavljena čitava paleta jela sa južnoslovenskih prostora, knjiga *Kuvanje pod drugim zvezdama* je mnogo više od kuvara. Ona je omaž porodici, zavičaju, detinjstvu. Nostalgican prema starim vremenima, autor vraća aromu iščezlog sveta oživljavanjem tih ukusa i mirisa. Ove priče o jelima su i pripovesti o autorovom odrastanju i putovanjima, mogu se čitati i kao kulturološka studija, a obogaćene su i neobičnim pojedinačnim ljudskim sudbinama.

Naslov ove knjige ukazuje na značajnu ulogu i visoko mesto koje autor pridaje kulturi ishrane. Knjiga je, naime, posvećena svim onim anonimnim gastronomskim stvaraocima, ne samo iz njegove rodne Koruške, već i iz cele bivše Jugoslavije, koji sami nisu nikada „posezali za zvezdama”, ali su ipak učinili da jednostavna hrana, naročito hrana našeg detinjstva i naše prošlosti, zasvetli poput zvezda na nebu naših uspomena.

Iz Predgovora Zlatka Krasnog